

Agencija za borbu protiv korupcije, vrhovna revizorska institucija, Komisija za hartije od vrednosti sa jedne strane i pravosudnih organa sa druge strane. Navedene institucije imaju značajnu ulogu u otkrivanju i dokazivanju finansijskih krivičnih dela i krivičnih dela korupcije. Zbog toga je njihova saradnja i blagovremeno dostavljanje informacija nadležnim pravosudnim organima od velikog značaja ne samo za dokazivanje postojanja krivičnih dela, već i za oduzimanje imovinske koristi stečene njihovim izvršenjem i obeštećenje oštećenih lica. Autori tekstova u ovom zborniku analiziraju primenu posebnih dokaznih radnji u cilju dokazivanja krivičnih dela korupcije, kao i Ustavni položaj i nadležnosti vrhovnih revizorskih institucija zemalja u regionu i Republici Srbiji, a čija je nezavisnost od velikog značaja za objektivno i nepristrasno obavljanje revizije u državnim institucijama.

S obzirom na činjenicu da je sticanje protivpravne imovinske koristi osnovni motiv izvršilaca krivičnih dela organizovanog kriminala, kao i krivičnih dela koja se mogu smatrati finansijskim kriminalitetom i korupcijom, od ključnog značaja za njihovu prevenciju jeste oduzimanje imovinske koristi stečene izvršenjem krivičnog dela. Osim toga, posledica nekih krivičnih dela kao što su npr. fiskalna krivična dela sastoji se u nanošenju štete javnim sredstvima. Zbog toga je od velikog značaja kako za državu, jedinice teritorijalne autonomije i lokalne samouprave obeštećenje budžeta tj. uplata novčanih sredstava na propisani račun javnih prihoda. Autori radova objavljenih u ovom zborniku ukazuju na značaj uloge finansijskih istraga u borbi protiv pranja novca koji proizilazi iz koruptivnih krivičnih dela, bave se temom oduzimanja nezakonito stečene imovine u kontekstu zahteva Evropske unije i potrebe zaštite ljudskih prava, kao i naknadom štete prouzrokovane izvršenjem fiskalnih krivičnih dela.

Imajući u vidu da je sukob interesa jedan od faktora koji u velikoj meri doprinosi izvršenju krivičnih dela korupcije, tj. da predstavlja takve situacije u kojima je opravdano očekivati nastanak koruptivnog odnosa, jedan od autora u svom radu objavljenom u ovom zborniku posećuje posebnu pažnju navedenom pitanju.

Nakon publikovanja prošlogodišnje monografije „Finansijski kriminalitet“, a čijem je objavljivanju prethodila intenzivna zakonodavna aktivnost u Republici Srbiji, nastavljeno je sa izmenama postojećih i usvajanjem novih propisa koji regulišu oblast finansijskog kriminaliteta i korupcije. Tako je nedavno usvojen Zakon o lobiranju² kao i Zakon o sprečavanju korupcije³, sa čijom će se primenom otpočeti za godinu dana. U radovima objavljenim u ovom zborniku analiziraju se dosadašnji rezultati prethodnih zakonodavnih intervencija i nude rešenja za ona pitanja koja su ostala „otvorena“ ili se postojeći zakonodavni okvir pokazao kao neefikasan u njihovom regulisanju.

Nadamo se da će zaključci sadržani u tekstovima objavljenim u našem zborniku zahvaljujući Pravosudnoj akademiji koja je i ovaj put podržala organizaciju zajedničke konferencije Instituta za uporedno pravo i Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja doprineti potpunijem sagledavanju problematike finansijskog kriminaliteta i korupcije, a samim tim i unapređenju postojećih znanja.

Beograd, 23. septembar 2019.

Dr Jelena Kostić
Aleksandar Stevanović, MA

² „Službeni glasnik RS“, broj 87/2018.

³ „Službeni glasnik RS“, broj 35/2019.

KRIVIČNOPRAVNI ASPEKT BORBE PROTIV KORUPCIJE

Nataša Delić*

Autor u radu razmatra antikoruptivne inkriminacije koje su predviđene u Krivičnom zakoniku Srbije. To su sledeća krivična dela: zloupotreba službenog položaja (član 359. KZ), trgovina uticajem (član 366. KZ), primanje mita (član 367. KZ) i davanje mita (član 368. KZ) – glava krivičnih dela protiv službene dužnosti; zloupotreba položaja odgovornog lica (član 227. KZ), primanje mita u obavljanju privredne delatnosti (član 230. KZ) i davanje mita u obavljanju privredne delatnosti (član 231. KZ) – glava krivičnih dela protiv privrede; davanje mita u vezi sa glasanjem (član 156. KZ), povreda tajnosti glasanja (član 160. KZ) i uništavanje dokumenata o glasanju (član 162. KZ) – glava krivičnih dela protiv izbornih prava i sprečavanje i ometanje dokazivanja (član 336. KZ) – glava krivičnih dela protiv pravosuđa. Centralni deo rada obuhvata detaljan prikaz i analizu osnovnih i dopunskih obeležja bića svih navedenih krivičnih dela. U datom kontekstu najpre su razmatrana njihova objektivna nepravda, a potom i subjektivna bića. Posebna pažnja je posvećena značajnijim spornim pitanjima koja se javljaju prilikom tumačenja pojedinih objektivnih i subjektivnih obeležja bića ovih krivičnih dela. Teorijski aspekt date problematike je sadržinski obogaćen većim brojem ilustrativnih sudskih odluka. U završnom delu rada izneti su zaključci potkrepljeni odgovarajućim argumentima i predlozi de lege ferenda.

KLJUČNE REČI: korupcija; antikoruptivna krivična dela; krivična dela protiv službene dužnosti; krivična dela protiv privrede; krivična dela protiv izbornih prava; krivična dela protiv pravosuđa; Krivični zakonik Srbije

UVODNE NAPOMENE

Krivičnopравни aspekt borbe protiv korupcije u najširem smislu podrazumeva sve inkriminacije antikoruptivnih krivičnih dela koje su predviđene u našem zakonodavstvu. (Mirković, 2008: 25-30, Nikolić, 1991: 219-221)¹ Ukoliko se pođe od ekstenzivnog pojma korupcije koji je sadržan u odredbi člana 2. Zakona o Agenciji za borbu protiv korupcije² (u

* Prof. dr Nataša Delić je redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, email: ndelic@ius.bg.ac.rs

¹ Treba reći da ganeza krivičnopravnog aspekta borbe protiv korupcije zadire u daleku prošlost i da je još u Karađorđevom zakoniku iz 1807. godine bilo predviđeno nekoliko antikoruptivnih krivičnih dela: član 9 – podmićivanje sudija, član 22 – podmićivanje u vojsci, član 28 – podmićivanje sveštenika i član 37 – podmićivanje sudija, (Kriminalni zakonik za Knjaževstvo Srbiju iz 1860. godine sadrži glavu krivičnih dela pod nazivom „O zločinima i prestupljenjima činovnika u zvaničnoj dužnosti“ (čl. 105-108).

² „Službeni glasnik RS“, broj 97/2008, 53/2010, 66/2011 – odluka US, 67/2013 – odluka US, 112/2013 – autentično tumačenje i 8/2015 – odluka US.

daljem tekstu: ZABPK) shodno kojem „korupcija predstavlja odnos koji nastaje korišćenjem službenog ili društvenog položaja ili uticaja radi sticanja koristi za sebe ili drugog“ da se zaključiti da u antikoruptivna krivična dela prvenstveno spadaju četiri krivična dela iz glave krivičnih dela protiv službene dužnosti (hard core anti/corruption crimes): zloupotreba službenog položaja (član 359. KZ); trgovina uticajem (član 366. KZ); primanje mita (član 367. KZ) i davanje mita (član 368. KZ). Osim navedenih krivičnih dela nesporno je da se u antikoruptivna krivična dela takođe, svrstava i jedan broj krivičnih dela iz drugih glava posebnog dela Krivičnog zakonika (u daljem tekstu: KZ). To su sledeća krivična dela: zloupotreba položaja odgovornog lica (član 227. KZ); primanje mita u obavljanju privredne delatnosti (član 230. KZ) i davanje mita u obavljanju privredne delatnosti (član 231. KZ) – glava krivičnih dela protiv privrede; zatim davanje mita u vezi sa glasanjem (član 156. KZ); povreda tajnosti glasanja (član 160. KZ) i uništavanje dokumenata o glasanju (član 162. KZ) – glava krivičnih dela protiv izbornih prava kao i sprečavanje i ometanje dokazivanja (član 336. KZ) – glava krivičnih dela protiv pravosuđa.³

1. POZITIVNOPRAVNI ASPEKT ANTIKORUPTIVNIH KRIVIČNIH DELA

1.1. Objektivna obeležja bića antikoruptivnih krivičnih dela

1.2. Antikoruptivna krivična dela predviđena u glavi krivičnih dela protiv službene dužnosti

Međusobni odnos antikoruptivnih krivičnih dela predviđenih u glavi krivičnih dela protiv službene dužnosti karakteriše konstelacija u kojoj krivično delo zloupotrebe službenog položaja ima karakter osnovnog i opšteg krivičnog dela protiv službene dužnosti. Ono predstavlja osnovno delo jer većina krivičnih dela protiv službene dužnosti jesu krivična dela zloupotrebe. Takođe je i opšte delo budući da veliki broj krivičnih dela (ne samo iz ove glave) predstavlja njegove posebne oblike. (Tahović, 1953: 459)⁴ U tom smislu ovo krivično delo je i faktički supsidijarno. Iako krivično delo zloupotrebe službenog položaja kao opšte i supsidijarno delo postoji samo ako nije ostvareno drugo, posebno i primarno delo, naša sudska praksa uglavnom zanemaruje ovu bitnu činjenicu i ovo krivično delo primenjuje nezavisno od ispunjenosti obeležja bića nekog drugog krivičnog dela na primer, krivičnog dela primanja mita za koje Apelacioni sud u Beogradu ističe da predstavlja *lex specialis* u odnosu na krivično delo zloupotrebe službenog položaja

³ S obzirom na njihovu prirodu bilo bi pravdano smatrati da u antikoruptivna krivična dela osim navedenih spadaju i još neka krivična dela iz glave krivičnih dela protiv službene dužnosti, poput krivičnog dela kršenje zakona od strane sudije, javnog tužioca i njegovog zamenika (član 360. KZ) zatim, pojedina krivična dela iz glave krivičnih dela protiv pravosuđa, poput krivičnog dela neizvršenje sudske odluke (član 340. KZ) kao i krivična dela iz glave krivičnih dela protiv sloboda i prava čoveka i građanina čiji teži oblici postoje ukoliko je krivično delo učinilo službeno lice, kao na primer, član 128, stav 2. KZ; član 131, stav 4. KZ; član 133, stav 2. KZ i drugi – o kojima ovde neće biti reči.

⁴ Kako se navodi, svako krivično delo protiv službene dužnosti jeste na neki način zloupotreba službenog položaja, ali se sva krivična dela iz ove grupe ne iscrpljuju u potpunosti u datom pojmu već imaju svoja samostalna bića koja konkretizuju pojedince elemente zloupotrebe službenog položaja.

(Kž.1 2130/2010). U jednom delu stručne javnosti je prisutno mišljenje da krivično delo zloupotrebe službenog položaja treba ukinuti jer je data inkriminacija preširoko postavljena i suštinski prevaziđena. (Jovančević, 2010: 3-18) Uprkos tome, krivično delo zloupotrebe službenog položaja (zasada) nije dekriminalizovano, jedino su novelama iz 2009. i 2012. godine izvršene određene izmene njegove normativne sadržine. (Delić, 2014: 191-195) U doktrini se kao argument za zadržavanje krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja ističe odredba člana 19. Konvencije Ujedinjenih nacija protiv korupcije iz 1999. godine u kojoj je sadržano slično krivično delo. Takođe u prilog ovom stavu ide i Treći evaluacioni izveštaj GRECO za Republiku Srbiju u kome nije postavljen zahtev da se ovo krivično delo dekriminalizuje. (Stojanović, Kolarić, 2014: 20-22) Najzad značajne su i činjenice da ovo krivično delo u modifikovanom obliku postoji i u bivšim republikama SFRJ, kao i da slično krivično delo poznaju i mnoga strana zakonodavstva. (Čirić, 2012: 353-358)⁵ Krivično delo trgovina uticajem je u naše pravo uneto donošenjem Zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika iz 2009. godine (u daljem tekstu: ZID KZ) umesto krivičnog dela protivzakonito posredovanje (član 366. KZ). Osim promene naziva krivičnog dela, koji je usaglašen sa odgovarajućim odredbama relevantnih međunarodnih akata, izvršene su izmene i dopune njegovog zakonskog opisa koji je sadržinski usklađen sa inkriminacijama krivičnih dela primanje mita i davanje mita. Kada je reč o krivičnim delima primanje mita i davanje mita treba istaći da su sve dosadašnje izmene i dopune ovih krivičnog dela predstavljale širenje njihovih kriminalnih zona. (Delić, 2014: 195-196, 198. i 203-204.)

Kod krivičnih dela trgovine uticajem, primanje mita i davanje mita objekt radnje jeste poklon ili druga korist (Delić, 2012: 569-570)⁶ Poklon je svaka pokretna ili nepokretna stvar koja ima određenu imovinsku korist i koja se daje bez naknade. (Perović, 1986: 602) Druga korist je svaka korist imovinskog karaktera u širem smislu na primer, dobijanje kredita pod povoljnijim uslovima ili neosnovano dobijanje stipendije i slično. Neće postojati krivično delo kada je u pitanju neimovinska korist u užem smislu to jeste, korist koja se ne može vrednosno (finansijski) izraziti kao na primer, obljuba sa nekim ili da se o službenom licu afirmativno piše u novinama. (Bačić, 1997: 327) Prema stavu sudske prakse u slučaju pravog pasivnog podmičivanja vrednost poklona ili iznos druge koristi nije značajan za

⁵ Treba reći da se Evropski sud za ljudska prava (u daljem tekstu: ELjSP) u slučaju Livik protiv Estonije bavio pitanjem usklađenosti krivičnog dela zloupotrebe položaja i ovlašćenja (član 161. KZ) sa načelom zakonitosti i utvrdio da je Estonija prekršila odredbu člana 7. EKLjP jer data inkriminacija nije bila u skladu sa načelima pravne određenosti i predvidivosti (Livik v. Estonia, predstavka br. 12157/2005, odluka od 25. septembra 2009. godine). U Hrvatskoj je takođe, postojala inicijativa za ocenu ustavnosti krivičnog dela zloupotrebe položaja i ovlasti (ex član 337. KZ) sa obrazloženjem da dato krivično delo zbog nedovoljne određenosti zakonskog opisa nije u skladu sa načelom zakonitosti. Predlog za ocenu ustavnosti ipak nije bio prihvaćen, istina uz izdvojena mišljenja dvojice sudija, a sa obrazloženjem da je dato krivično delo dovoljno konkretno i precizno propisano i da građani mogu da znaju koje ponašanje je njime inkriminisano, a što istovremeno predstavlja dovoljno sigurnu osnovu za sudska praksu koja ima mogućnost da objektivno odredi sadržaj, smisao i domet date norme, u smislu načela predvidivosti krivičnog dela. Vid. Grupa autora, urednik D. Derenčinović, Posebni dio kaznenog prava, Zagreb 2013, 229–230.

⁶ U Krivičnompravnoj konvenciji Saveta Evrope o korupciji iz 1999. godine kod krivičnog dela Trading in influence koristi se pojam eny undue advantage koji bi se mogao prevesti kao bilo koja/svaka nezasluzena/neprikladna/nepripadajuća korist (Criminal Law Convention on Corruption, ETS 173, 1999, Explanatory Report). Do 2016. godine je u zakonskom opisu krivičnog dela trgovina uticajem umesto pojma „korist“ stajao pojam „nagrada“. Kada se ima u vidu priroda krivičnog dela jasno je da pojam „nagrada“ nije bio odgovarajući budući da dati pojam u jezičkom smislu ima pozitivnu konotaciju. Naime, „nagrada“ označava novac ili nešto drugo što se nekom daje kao priznanje za istaknut, značajan, uspešan rad, za uspešan rezultat – priznanje uopšte“ (Grupa autora, urednik M. Nikolić, Rečnik srpskog jezika, Novi Sad 2007, 757. U ZABPK se koristi samo pojam „poklon“ koji označava novac, stvar, pravo ili uslugu koja je izvršena bez odgovarajuće naknade kao i svaku drugu korist (član 2).

postojanje krivičnog dela (AS u Beogradu Kž.1 2130/2010). Ovo iz razloga što službeno lice nema pravo da zahteva ili prima bilo kakav poklon ili korist, posebno kada se to čini da bi se izvršila neka nezakonita službena radnja. Treba smatrati da krivično delo ne postoji u slučaju kada je reč o poklonu simbolične vrednosti pod uslovom da okolnosti datog slučaja govore u prilog zaključku da nema uzročne veze između poklona i nezakonitog postupanja službenog lica. Ukoliko je u slučaju nepravog pasivnog podmićivanja u pitanju poklon male vrednosti, odnosno beznačajana korist trebalo bi prihvatiti mišljenje da nema krivičnog dela i da je reč o socijalno adekvatnom ponašanju. (Stojanović, 2017: 1051) Kako se ističe u sudskoj praksi „izreka presude nije nejasna kada nije navedeno da je službenom licu ponuđen poklon, već je navedeno da mu je ponuđen novčani iznos od 50 evra“ (AS u Nišu Kž.1 1327/2012). Za krivična dela trgovine uticajem i primanje mita propisano je obavezno oduzimanje poklona i imovinske koristi. Uprkos tome što se priroda ove mere može dovesti u sumnju, prevlađuje mišljenje da je reč o obaveznom izricanju mere bezbednosti oduzimanje predmeta. (Stojanović, 2017: 1053, Lazarević, 2006: 912)

Iako ova krivična dela najčešće označavaju kao „službenička krivična dela“ (krivična dela čiji izvršilac može biti samo službeno lice) jedino je kod krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja predviđeno da svojstvo izvršioca može imati samo službeno lice. Pojam službenog lica propisan je u članu 112, stav 3. KZ. U skladu sa ovom odredbom službenim licem se smatra i lice kojem je faktički povereno vršenje pojedinih službenih dužosti i poslova. Pri tome nije relevantno da li neko lice službenu dužnost vrši stalno ili povremeno, jer pojam službenog lica obuhvata i faktički povremeno vršenje određenih službenih radnji (VKS Kzz. 268/2014). Kako se naglašava, u tom slučaju sud u obrazloženju presude mora jasno i argumentovano navesti koje su dužnosti i poslovi u konkretnom slučaju bili faktički povereni (AS u Beogradu Kž.1 249/20016). Izvršilac krivičnog dela svojstvo službenog lica treba da ima u vreme izvršenja krivičnog dela i naknadni prestanak tog svojstva nema uticaja na postojanje krivičnog dela (VKS Kzz. 1539/2016). Izvršilac krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja može biti i stečajni upravnik (VKS Kzz. 387/2018). Kako je predviđeno, izvršilac tri oblika krivičnog dela trgovine uticajem (član 366, st. 1, 3. i 4. KZ) može biti lice koje ima određeni službeni ili društveni položaj ili stvarni ili pretpostavljeni uticaj. Uzevši u obzir relevantne krivičnopravne odredbe u konkretnom slučaju nije teško utvrditi postojanje određenog službenog položaja nekog lica. Treba smatrati da tada za krivično delo nije značajno da li preduzimanje radnje izvršenja pretpostavlja odnos hijerarhijske podređenosti ili nadređenosti. Ima mišljenja da društveni položaj treba shvatiti u smislu mogućnosti uticaja korišćenjem ugleda koji neko lice ima u društvu. (Lazarević, 1995: 900) Prema stavu sudske prakse krivično delo postoji u slučaju kada je učinilac koristio svoj društveni položaj i uticaj bivšeg rukovodioca Auto-moto društva (VSS Kž. 443/1990). U sudskoj praksi nadalje nailazimo na stanovište da se termin pretpostavljeni uticaj odnosi na hijerarhijski odnos vezan za službeni ili društveni položaj i ne može se smatrati posredovanjem po osnovu pretpostavljenog uticaja kada suprug posreduje kod svoje supruge (AS u Nišu Kž.1 949/2014). Da se zaključiti da je ovde ipak reč o generalnoj klauzuli koju je usled izostanka pouzdanih kriterijuma moguće različito tumačiti. Izvršilac dva oblika krivičnog dela trgovine uticajem (član 366, st. 2. i 5. KZ) može biti bilo koje lice. Strano službeno lice može biti izvršilac četiri oblika ovog krivičnog dela (član 366, st. 1–3. i 5. KZ). Izvršilac svih oblika krivičnog dela primanje mita može biti službeno lice (VSS Kž. 2015/2003). U vezi sa ovim obeležjem bića krivičnog dela u sudskoj praksi nailazimo

na sporan stav shodno kojem u slučaju kada pripadnik policije primi mito, „okolnost da je reč o pripadniku policije prilikom odmeravanja kazne mora imati značaj otežavajuće okolnosti jer je njegovo postupanje sigurno uticalo na poverenje građana u policiju“ (VSS Kž. 564/1998). Budući da je u pitanju svojstvo izvršioca koje predstavlja osnovno obeležje bića krivičnog dela jasno je da data okolnost ne može imati značaj i prilikom odmeravanja kazne – zabrana dvostrukog vrednovanja (član 54, stav 3. KZ). Izvršilac krivičnog dela primanje mita može biti i stečajni upravnik (VSS Kž. 779/1999 i Kž. 1614/1999). Takođe, izvršilac ovog krivičnog dela može biti i strano službeno lice. Odgovorno lice u ustanovi ili drugom subjektu koji ne obavlja privrednu delatnost može biti izvršilac tri oblika krivičnog dela primanja mita (član 367, st. 1–2. i 4. KZ). S obzirom na to da izvršilac krivičnog dela davanje mita može biti bilo koje lice, dato krivično delo ne spada u službenička krivična dela. Prema zakonskoj normi krivično delo davanja mita postoji i kada su poklon ili druga korist dati, ponuđeni ili obećani službenom licu, stranom službenom licu kao i onda kada je to učinjeno prema odgovornom licu u ustanovi ili drugom subjektu koji ne obavlja privrednu delatnost.

U vezi krivičnog dela zloupotreba službenog položaja iz člana 359. KZ najpre treba reći da ne postoji jedinstven stav u vezi pitanja da li je norma koja inkriminiše ovo krivično delo blanketnog karaktera, što bi značilo da prilikom tumačenja i primene mora biti dopunjena nekom drugom materijalnopravnom normom. (Jocić, 2013: 82-83) U tom smislu je ilustrativna odluka Apelacionog suda u Novom Sadu u kojoj se navodi da „činjenični supstrat ne sadrži činjenice i okolnosti koje čine obeležja krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja jer u opisu dela nije naznačeno koju konkretno službenu dužnost su okrivljeni obavljali i iskoristili odnosno, koji su odgovarajući propis, na koji upućuje blanketna dispozicija koja čini ovo krivično delo, konkretno prekršili“ (Kž.2 2080/2011). Vrhovni Kasacioni sud o tome zauzima ispravno stanovište konstatujući da „krivično delo zloupotrebe službenog položaja nije krivično delo sa blanketnom dispozicijom“ (Kzz. 260/2016).

Krivično delo zloupotrebe službenog položaja ima tri oblika: osnovni, teži i najteži. Radnja izvršenja osnovnog oblika krivičnog dela je alternativno predviđena i može se ostvariti na jedan od sledećih načina: iskorišćavanjem službenog položaja ili ovlašćenja; prekoračenjem granice službenog položaja ili ovlašćenja i nevršenjem službene dužnosti. A) Iskorišćavanje službenog položaja ili ovlašćenja (u subjektivnom smislu) – krivično delo postoji kada službeno lice preduzima radnje koje su dozvoljene to jeste, kada deluje u okviru svog službenog položaja ili ovlašćenja međutim, to čini radi (u cilju) ostvarivanja nekog sopstvenog interesa ili interesa trećeg lica. (Ćirić, 2008: 83)⁷ Tom prilikom službeno lice u svom postupanju zanemaruje interese i ciljeve službe i zamenjuje ih svojim ili interesima nekog trećeg lica. Po pravilu reč je o zloupotrebama u vezi sa diskrecionim ovlašćenjima – kada je službeno lice pri donošenju nekog akta ili rešavanju nekog slučaja ovlašćeno da između više mogućih rešenja bira ono koje je najcelishodnije. Ukoliko se službeno lice pri tome ne rukovodi interesima službe već rešenje za koje se opredeljuje zasniva na nekom svom ili tuđem interesu, ono zloupotrebljava službeno ovlašćenje nezavisno od toga što deluje u okviru službene dužnosti. (Babić, Marković, 2013: 292)⁸

⁷ Kako se naglašava, ovaj oblik radnje izvršenja krivičnog dela je u praksi najteže dokazati.

⁸ U krivičnopravnoj literaturi se ističe da je za postojanje ovog oblika zloupotrebe od presudnog značaja motiv učinioca krivičnog dela. J. Tahović, Komentar Krivičnog zakonika, Beograd 1957, 604.

Dati oblik radnje izvršenja primera radi, postoji kada policajac uđe u službene prostorije, iako nije učestvovao u vršenju službenih radnji prekrivičnog postupka, i na molbu osumnjičenog iznese torbicu sa novcem koju potom preda njegovoj supruzi (OS u Beogradu Kž. 3553/2006) zatim, kada policajac prilikom vršenja kontrole vozila i putnika zadrži novac koji je pronađen kod oštećenog (VSS Kž. 542/1994) kao i kada policajac od uličnog preprodavca cigareta oduzme pet kutija i pri tome ne izda potvrdu o oduzimanju stvari niti prijavi preduzimanje ovih radnji (OS u Beogradu Kž. 942/1994). Sačinjavanje lažnih službenih isprava takođe može da predstavlja način izvršenja krivičnog dela zlopupotrebe službenog položaja u slučaju kada navedeni falsifikati nisu bili sami sebi cilj već ih je okrivljeni sačinio da bi zloupotrebom službenog položaja pribavio sebi korist (VKS Kzz 20/2011). B) Prekoračenje granice službenog položaja ili ovlašćenja (u objektivnom smislu) – krivično delo postoji u dva slučaja. Prvi slučaj je kada službeno lice preduzima službene radnje koje su po svojoj prirodi dozvoljene, ali koje spadaju u nadležnost nekog drugog službenog lica. To mogu biti radnje koje su u nadležnosti drugog službenog lica više ili niže instance ili radnje koje su u nadležnosti službenog lica koje pripada sasvim drugoj službi ili radnje za čije preduzimanje je datom službenom licu nophodno prethodno odobrenje ili saglasnost drugog službenog lica. (Babić, Marković, 2013: 293) I drugi slučaj, kada službeno lice preduzima službene radnje za koje jeste nadležno, ali u datom slučaju nije ovlašćeno za njihovo preduzimanje jer su njegova ovlašćenja u konkretnom slučaju ograničena određenim aktima ili interesima. Po pravilu, tada je reč o aktima kod kojih nema diskrecionog ovlašćenja. (Atanacković, 1981: 569-570 i Perović, 2001: 211) Viši sud u Beogradu navodi da je okrivljena kao službeno lice-sudija prekoračila granice svog ovlašćenja tako što je u svojstvu izvršnog sudije po sprovedenom postupku izvršenja, iako nije bila ovlašćena za naplatu sudske takse, od izvršnog poverioca-oštećene zahtevala da joj na ruke preda novac na ime naplate sudske takse koju će ona na ime poverioca uplatiti, o čemu je sačinila i službenu belešku u jednom primerku koju je overila svojim potpisom i predala oštećenoj, a bez ulaganja u spise predmeta i zavođenja u popis spisa, da bi dati novac zadržala kod sebe i potom uplatila na svoj tekući račun kako bi ostvarila pravo na dozvoljeni minus na tekućem računu (K. Po.1 71/2014). U istom smislu je i odluka Višeg suda u Čačku u kojoj se navodi da je okrivljena prekoračila granice službenih ovlašćenja kada je kao referent u prekršajnom sudu uzimala novac od oštećenih da bi platila njihove prekršajne kazne, a novac zadržavala za sebe (Kž. 113/2015). Prema stavu Vrhovnog kasacionog suda prekoračenje granica službenog položaja postoji u slučaju kada je okrivljeni bez odluke Upravnog odbora nabavio ogrevno drvo od Javnog preduzeća „Srbijašume“ koje je isporučio zaposlenim radnicima i sebi, pri čemu isporučeno drvo niko nije platio i na taj način je sebi i radnicima pribavio imovinsku korist i time ošteti preduzeće (Kzz. 260/2016). Dati oblik radnje izvršenja krivičnog dela postoji i kada policajac prilikom pretresa izvršioca krivičnog dela zatečenog na mestu izvršenja dela od njega oduzme novac i traži da mu donese još 2.000 dinara kako ne bi podneo krivičnu prijavu (OS u Beogradu Kž. 3098/2004) zatim, kada dva policajca napuste službeni zadatak čuvanja mosta i na autoputu zaustave vozilo strane registracije i bez ovlašćenja zbog nepostojećeg prekršaja naplate kaznu vozaču i ne izdaju priznanicu (OS u Beogradu Kž. 283/1993) kao i kada radnik MUP raspoređen na poslovima registracije motornih vozila izvrši preregistraciju motornog vozila na osnovu saobraćajne dozvole za koju je postojala sumnja da je falsifikovana, a da prethodno, shodno važećem uputstvu, nije dozvolu dostavio na veštačenje

(OS u Beogradu Kž. 1394/2000). Takođe se navodi da je okrivljeni prekoračio granice svog službenog ovlašćenja tako što je kao načelnik odeljenja za inspekcijske poslove opštine, u postupku naplate komunalne takse i uvećanja nakande za korišćenje građevinskog zemljišta lično popunjavao naloge za uplatu i pri tome u date naloge umesto broja žiro računa opštine upisivao broj svog tekućeg računa (OS u Beogradu Kž. 3331/2006). Najzad, prema stavu Vrhovnog kasacionog suda okrivljeni je prekoračio granice svog službenog ovlašćenja kada je u svojstvu pravnika Gradskog centra za socijalni rad oštećenoj rekao da zbog promene zakona mora da proda svoju imovinu ili da ode iz doma, pa je oštećena iz straha da ne bude izbačena, kao prodavac potpisala ugovor o prodaji nepokretnosti i time je kupac pribavio imovinsku korist, a oštećenoj je naneta šteta (Kzz. 207/2016). V) Nevršenje službene dužnosti (u objektivnom smislu) – krivično delo postoji kada službeno lice ili propušta vršenje službene radnje koju je dužno da izvrši (ili više njih) to jeste, ne vrši radnju iz okvira svog službenog ovlašćenja (formalno i materijalno nevršenje službene dužnosti) ili službenu radnju vrši na neadekvatan način, tako da ona ne proizvodi odgovarajuće efekte (formalno vršenje i materijalno nevršenje službene dužnosti). (Tahović, 1957: 605, Atanacković: 570) U ovom slučaju službeno lice ne čini nešto što spada u njegovu kompetenciju i što je dužno da čini, odbija da uradi nešto što je dužno da uradi ili odugovlači sa preduzimanjem ili izvršenjem neke svoje obaveze. (Babić, Marković, 2013: 293) Dati oblik radnje izvršenja krivičnog dela primera radi, postoji kada policajac prilikom vršenja poslova kontrole saobraćaja učesniku u saobraćaju koji učini saobraćajni prekršaj ne naplati mandatnu kaznu (OS u Beogradu Kž. 903/2005). Vršenje krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja po prirodi stvari pretpostavlja preduzimanje određenih aktivnosti u okviru službenog položaja ili službenih ovlašćenja. Kako se navodi, u slučaju radnje izvršenja koja se sastoji u prekoračenju granica službenog položaja krivično delo postoji i kada su preduzete delatnosti koje ne spadaju u krug poslova službenog lica (VKS Kzz. 207/2016) kao na primer, kada je okrivljeni iskoristio svoj službeni položaj referenta pisarnice i arhive i primio gotov novac od stranaka na ime administrativne takse, iako za to nije bio ovlašćen i na taj način pribavio imovinsku korist u visini primljenog iznosa (OS u Valjevu Kž. I 309/2009). Krivično delo se može izvršiti činjenjem ili nečinjenjem. S obzirom na alternativno propisanu radnju izvršenja, postoji jedno krivično delo u slučaju kada su ostvarene dve ili više delatnosti koje imaju značaj radnje izvršenja, kao u slučaju kada pripadnik saobraćajne policije naplati mandatnu kaznu ne izdajući priznanicu i prisvoji primljeni iznos i na taj način iskoristi svoj službeni položaj i prekorači granice svog službenog ovlašćenja (OS u Beogradu Kž. 1684/2006). Treba primetiti da se u sudskoj praksi mogu naći odluke u kojima nije decidirano određeno koji je oblik radnje izvršenja ostvaren u konkretnom slučaju, već se samo navodi da je „okrivljeni zloupotrebio svoj položaj kada je kao policajac, vršeći pozorničku delatnost, zadržao za sebe mobilni telefon koje mu je predalo lice koje je taj telefon prethodno pronašlo“ (OS u Beogradu Kž. 164/2007). Otuda Apelacioni sud u Beogradu opravdano naglašava da u izreci presude mora biti tačno naznačeno koji oblik radnje izvršenja je u konkretnom slučaju bio ostvaren (Kž. I Po. 1 9/2017). Kako u istom smislu ističe i precizira Vrhovni kasacioni sud, „ukoliko je navedeno da je krivično delo izvršeno tako što je okrivljeni iskoristio svoje službeno ovlašćenje, mora biti opisano koje je službeno ovlašćenje okrivljeni iskoristio i na koji način“ (Kzz. 366/2015). (Delić, 2018: 128-129)

Krivično delo zloupotrebe službenog položaja je posledično krivično delo i smatra se dovršenim nastupanjem posledice u užem smislu. Posledica krivičnog dela je predviđena alternativno i to može biti: pribavljanje sebi ili drugom fizičkom ili pravnom licu kakve koristi; nanošenje drugome kakve štete ili teža povreda prava drugog. Prema stavu sudske prakse nema krivičnog dela u slučaju kada je okrivljeni kao lekar i načelnik hitne medicinske pomoći dao ocenu privremene sprečenosti za rad i napisao posebne doznake o sprečenosti za rad jer iako je utvrđeno da je to urađeno van ingerencija lekara službe pomoći, nije došlo do nastupanja posledice u vidu pribavljanja koristi drugom licu iz razloga što su doznake izdate licu koje je u tom periodu zaista bilo bolesno (OS u Čačku Kž. 545/2007). Suprotno tome, krivično delo postoji u slučaju kada je „okrivljena svojim radnjama omogućila N. M. B. da radi na radnom mestu za koja nije ispunjavala uslove i da na taj način ostvaruje zaradu, odnosno pribavi imovinsku korist“ (VKS Kzz. 863/2016). Preduzimanjem radnje izvršenja u konkretnom slučaju može doći do nastupanja jedne ili dve/više posledica. Jedna posledica postoji kada su okrivljeni izvršenjem krivičnog dela pribavili sebi imovinsku korist u ukupnom iznosu od 307.985,57 dinara (VKS Kzz. 1535/2016). Dve posledice postoje kada su okrivljeni kao republički inspektori preduzimanjem radnje koja je protivna interesima službe pribavili sebi imovinsku korist i učinili štetu budžetu Republike Srbije (AS u Beogradu Kž.1 Po.1 14/2013) kao i kada je okrivljeni pribavio imovinski korist većem broju pravnih i fizičkih lica, a na štetu budžeta tadašnje Savezne Republike Jugoslavije (AS u Beogradu Kž.1 Po.1 6/2013). U sudskoj praksi se posebno naglašava da nastupanje posledice krivičnog dela u svakom konkretnom slučaju mora biti utvrđeno na nedvosmislen način i da je sud u obavezi da u odluci navede u čemu se konkretno sastoji posledica koja je nastupila. U suprotnom postoji bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 438, stav 2, tačka 2. ZKP jer nedostaju razlozi o odlučnoj činjenici (AS u Beogradu Kž.1 Po.1 14/2013). Kada je reč o posledici koja se sastoji u pribavljanju koristi, važno je naglasiti da ovde pojam koristi treba uzeti u najširem smislu. To znači da u obzir dolazi bilo kakva korist, kako imovinske, tako i neimovinske prirode. Imovinska korist podrazumeva različita dobra i usluge koji imaju materijalnu vrednost i objektivno predstavljaju povećanje imovine ili sprečavanje njenog umanjenja. Smatra se da je imovinska korist pribavljena u trenutku kada postoji mogućnost raspolaganja. Neimovinska korist se primera radi, ostvaruje obezbeđivanjem povoljnijeg položaja za određeno lice u bilo kojoj sferi društvenog života (OS u Beogradu Kž. 2013/1991) odnosno, putem bilo koje pogodnosti koju službeno lice stvori za sebe ili drugoga (VSS Kž. 872/1999). Vrhovni kasacioni sud nalazi da je okrivljeni istupajući iz privrednog društva mimo zakonom propisanog postupka, bez odluke Upravnog odbora društva i procene tržišne vrednosti svog udela od strane suda, proizvoljno određujući tržišnu vrednost svog udela, pribavio sebi korist koja se ogleda u sticanju pogodnosti u smislu izvlačenja udela mimo zakonom propisanog postupka (Kzz. 20/2011). Isti sud takođe navodi da je „okrivljena iskorišćavanje svog službenog položaja pribavila BB i VV korist u vidu saznanja da u JIS MUP RS prema njima njima nisu evidentirane poternice na taj način što je postupajući kao policijski službenik u tri navrata preko svog korisničkog naloga pristupala podacima“ (Kzz. 1507/2016). U istom smislu je i odluka Višeg suda u Beogradu u kojoj stoji da se korist u vidu pogodnosti može sastojati u omogućavanju drugom da izbegne prekršajnu odgovornost i da mu se vrati oduzeto oružje (Kž.1 95/2014). Ukoliko se posledica krivičnog dela sastoji u pribavljanju imovinske koristi tada u izreci presude mora biti navedeno u kom iznosu je

korist pribavljena i kako je sud opredelio iznos pribavljene koristi (OS u Čačku Kž. 255/2008). Kako ističe Apelacioni sud u Beogradu, nije dovoljna samo konstatacija da su okrivljeni svojim radnjama učinili štetu budžetu Republike Srbije i istovremeno pribavili imovinsku korist okrivljenom, bez opredeljenja iznosa pribavljene koristi i navođenja u čemu se pribavljena korist sastoji kao i bez opredeljenja u čemu se sastoji šteta (Kž.1 Po.1 14/2013). Budući da pribavljanje imovinske koristi i nastupanje štete predstavljaju konstitutivna obeležja bića krivičnog dela to jeste, posledicu sud mora navesti na osnovu kojih dokaza je utvrđeno njihovo nastupanje, „što znači da je neophodno stručno veštačenje“ (AS u Novom sadu Kž.1 1343/2012). Za razliku od krivičnog dela zloupotrebe položaja odgovornog lica ovde nije predviđeno da pribavljena korist mora biti protivpravna. Dato rešenje je u potpunosti osnovano budući da je teško zamisliti da preduzimanje neke od delatnosti koja ima karakter radnje izvršenja ovog krivičnog dela za posledicu može imati sticanje imovinske ili neimovinske koristi koja je pravno osnovana odnosno, dozvoljena. Preduzimanje radnje izvršenja krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja i pribavljanje koristi kao posledice u užem smislu, u kontekstu opšteg pojma krivičnog dela predstavlja ostvarivanje prediđenosti u zakonu kao drugog elementa, što nadalje zbog njihove (delimične) podudarnosti implicira i protivpravnost, treći element opšteg pojma krivičnog dela – protivpravno je ono ponašanje koje odgovara biću, odnosno zakonskom opisu krivičnog dela. U slučaju posledice koja se sastoji u nanošenju drugome kakve štete, za postojanje krivičnog dela relevantna je materijalna šteta kao i svi oblici nematerijalne štete. Kada se posledica krivičnog dela ostvaruje u vidu pribavljanja sebi ili drugome imovinske koristi to po pravilu implicira i nastupanje štete drugom, što naravno ne mora biti slučaj ukoliko se posledica ostvaruje u vidu neimovinske koristi to jeste, odgovarajuće pogodnosti. Posledica koja se sastoji u težoj povredi prava drugoga podrazumeva onemogućavanje nekog lica da realizuje stečena prava ili da stekne prava koja mu pripadaju. Da bi postojalo krivično delo, mora biti reč o „težoj“ povredi prava što predstavlja faktičko pitanje koje se procenjuje u svakom konkretnom slučaju i zavisi od toga koje je pravo povređeno i u kojoj meri. Prema stavu sudske prakse, naneta je šteta i teže su povređena prava drugoga u slučaju kada je načelnik sekretarijata za komunalno-stambene i građevinske poslove opštine naredio iseljenje iz zakupljenih prostorija na osnovu rešenja sekretarijata na čijem se čelu nalazio, iako je znao da je šest dana pre toga dato rešenje bilo poništeno odlukom višeg organa (OS u Beogradu Kž. 313/2001). Ukoliko je sa umišljajem u celosti ili delimično preduzeta radnja izvršenja, ali posledica nije nastupila postojaće svršeni, odnosno nesvršeni pokušaj krivičnog dela koji je kažnjiv. Uprkos tome, Vrhovni sud Srbije u jednoj odluci navodi da postoji dovršeno krivično kada je učinilac „postupajući na opisani način, manifestovao nameru da za sebe pribavi imovinsku korist“ (Kž. 1285/2007). Primera radi, u slučaju kada je okrivljeni postupajući u svojstvu službenog lica oduzeo međunarodne pošiljke radi pronalazanja novca tako što ih je izneo iz zgrade pošte u kojoj radi i ostavio u svom vozilu, Osnovni sud u Jagodini je našao da postoji pokušaj krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja jer posledica nije nastupila budući da okrivljeni nije pribavio korist iz razloga što su mu pošiljke oduzete pre otvaranja i što on nije ni znao da li je i u pošiljkama uopšte i bilo novca, a samim tim je, prema shvatanju ovog suda, izostala i šteta jer su sve pošiljke bile uručene pošiljaocima (6K. 13/2013). Apelacioni sud u Kragujevcu međutim, smatra da su u datom slučaju ostvarena sva objektivna i subjektivna obeležja bića krivičnog dela s obzirom na to da je okrivljeni zasnovao državinu na datim pošiljkama i da je bio u

moгуćnosti da slobodno raspolaze novcem koji se u njima nalazio kao i da je od ranije znao da u tim pošiljkama ima novca, pa je bez uticaja na postojanje dovršenog krivičnog dela okolnost da su pošiljke oduzete od okrivljenog pre njihovog otvaranja (Kž.1 4317/2013). (Delić, 2018: 130-132)

Teži oblici krivičnog dela određeni su visinom pribavljene imovinske koristi i postoje ako je izvršenjem dela pribavljena imovinska korist u iznosu preko „četrstope deset hiljada“ dinara ili korist koja prelazi iznos od „milion i petsto hiljada“ dinara. Prouzrokovana šteta nema značaja za postojanje težih oblika krivičnog dela. Ukoliko je pribavljena neimovinska korist ili je drugom naneta neimovinska šteta ili je drugom naneta imovinska šteta, ali nije istovremeno pribavljena imovinska korist u odgovarajućem iznosu postojaće osnovni oblik krivičnog dela. Prilikom utvrđivanja visine imovinske koristi merodavna je tržišna vrednost, a samo izuzetno, to može biti „stvarno postignuta imovinska korist“ (VSS Kž.I 246/1977). Ako je u konkretnom slučaju pribavljena imovinska korist, ali se ne može utvrditi njena tačna visina, postojaće osnovni oblik krivičnog dela (VSS Kzz. 26/2001). Kada je za krivično delo zloupotrebe službenog položaja izrečena mera oduzimanja imovinske koristi, navedena mera mora biti saglasna sa visinom ostvarene imovinske koristi (AS u Kragujevcu Kž. 338/2010).

Krivično delo trgovina uticajem iz člana 366. KZ ima pet oblika. Radnja izvršenja prvog oblika krivičnog dela – pasivna trgovina uticajem jeste zahtevanje poklona ili kakve druge koristi ili primanje poklona ili kakve druge koristi. Poklon ili kakva druga korist se zahteva ili prima za sebe ili drugoga, neposredno ili preko trećeg lica. Da bi postojalo krivično delo neophodno je da se poklon ili kakva druga korist zahteva ili prima u određenom cilju – da se korišćenjem svog službenog ili društvenog položaja, ili stvarnog ili pretpostavljenog uticaja, posreduje da se izvrši ili ne izvrši određena službena radnja. U pitanju je službena radnja koja je u užem smislu dozvoljena, ali koja nije dozvoljena u širem smislu. Cilj radnje izvršenja jeste posredovanje, odnosno odgovarajuća intervencija. Pod posredovanjem u smislu ovog krivičnog dela treba razumeti različite oblike uticaja na određeno lice, što pretpostavlja korišćenje službenog ili društvenog položaja učinioca ili njegovog odgovarajućeg uticaja to jeste, autoriteta koji učinilac po tom osnovu ima u službi, društvu i slično. Na primer, kada radnik MUP primi novac da bi posredovao da se u drugoj službi, u kojoj on ne radi, brže donese rešenje o državljanstvu za lice koje daje novac (OS u Beogradu Kž. 921/1994) ili kada profesor gimnazije primi novac da bi posredovao da se u njegovu školu upiše kći davaoca novca (OS u Beogradu Kž. 1494/1996).

Kako se u sudskoj praksi naglašava, radnja izvršenja krivičnog dela se sastoji u primanju nagrade ili kakve druge koristi u cilju posredovanja, a samo posredovanje ne predstavlja radnju izvršenja, niti je neophodno za postojanje krivičnog dela (VKS Kzz. 366/2015). Iako u konkretnom slučaju nije potrebno da dođe do posredovanja, izvršilac krivičnog dela mora imati mogućnost korišćenja svog službenog ili društvenog položaja ili uticaja. (Stojanović, 2017: 1047) U sudskoj praksi se ističe da se ne radi i nepodobnom pokušaju krivičnog dela ukoliko izvršilac nema objektivnu mogućnost da neposredno utiče na službeno lice (sudiju) koje je ovlašćeno da izriče krivične sankcije, već je u mogućnosti da posredovanje izvrši posrednim putem preko kolega policijskih službenika (VKS Kzz. 366/2015). Radnja izvršenja drugog oblika krivičnog dela – aktivna trgovina uticajem je obećanje, nuđenje ili davanje poklona ili kakve druge koristi. Poklon ili kakva druga korist se obećava, nudi ili daje neposredno drugom licu ili preko trećeg lica. Da bi postojalo

krivično delo neophodno je da se poklon ili kakva druga korist obećava, nudi ili daje u određenom cilju – da to (drugo) lice korišćenjem svog službenog ili društvenog položaja, ili stvarnog ili pretpostavljenog uticaja posreduje da se izvrši ili ne izvrši neka dozvoljena službena radnja. Kao i u prethodnom slučaju cilj radnje izvršenja jeste posredovanje, odnosno odgovarajuća intervencija. Radnja izvršenja trećeg oblika krivičnog dela je protivzakonito posredovanje to jeste, posredovanje korišćenjem službenog ili društvenog položaja, ili odgovarajućeg uticaja u cilju ostvarivanja nedozvoljenog, nezakonitog činjenja ili nečinjenja, a da se pri tome, zauzvrat ništa ne zahteva niti prima. Četvrti oblik krivičnog dela postoji kada se za posredovanje zahteva ili primi poklon ili kakvu druga korist. Radnja izvršenja petog oblika krivičnog dela je obećanje poklona ili kakve druge koristi, nuđenje nagrade ili kakve druge koristi, ili davanje nagrade ili kakve druge koristi. Nagrada ili kakva druga korist se obećava, nudi ili daje neposredno drugom licu ili preko trećeg lica. Nagrada ili kakva druga korist se obećava, nudi ili daje u određenom cilju – da to (drugo) lice korišćenjem svog službenog ili društvenog položaja ili stvarnog ili pretpostavljenog uticaja posreduje da se izvrši ili ne izvrši neka nedozvoljena službena radnja. Svi oblici krivičnog dela se smatraju dovršenim okončanjem delatnosti koja ima značaj radnje izvršenja. (Delić, 2012: 569-572, Delić, 2014: 195-198)

Krivično delo primanje mita (član 367. KZ) ima nekoliko oblika. Radnja izvršenja prvog oblika krivičnog dela – pasivno podmićivanje je predviđena alternativno i prema zakonskom tekstu značaj radnje izvršenja mogu imati sledeće delatnosti: zahtevanje poklona ili druge koristi; primanje poklona ili druge koristi ili primanje obećanja poklona ili druge koristi. Poklon ili druga korist mogu se zahtevati ili primiti neposredno ili posredno, za sebe ili drugoga. Ako se vrši posredno tada nije značajno koliki je broj posrednika kao ni to da li se primalac poklona, odnosno službeno lice i njegov davalac lično poznaju. Pojam „drugi“ treba ekstenzivno tumačiti tako da pored drugog fizičkog lica – primera radi, rođaka ili kuma, obuhvata i pravno lice – primera radi, političku stranku. Pod zahtevanjem treba razumeti izjavu koja može biti učinjena usmeno, pismeno ili na neki drugi način, iz koje nedvosmisleno proizlazi inicijativa službenog lica da mu se učini poklon ili kakva druga korist. To znači da je izvršenje određene službene radnje ili njeno neizvršenje uslovljeno poklonom ili drugom koristi. Primanje poklona ili druge koristi može biti učinjeno neposrednim uspostavljanjem državnine nad poklonom, saglašavanjem da se poklon stavi na određeno mesto ili preda određenom licu, usmenim izražavanjem saglasnosti da se primi poklon ili verbalnim odbijanjem, a faktičkim prihvatanjem poklona (VSS Kž.I 673/1986). Prema stavu sudske prakse zahtevanje i primanje poklona može biti učinjeno i prećutno (OS u Beogradu K. 401/1998). Primanje obećanja poklona ili druge koristi pretpostavlja da je najpre na direktan ili indirektan način, učinjena ponuda za davanje poklona ili druge koristi, a da je potom učinilac na bilo koji podoban način izrazio svoju saglasnost da mu poklon ili druga korist kasnije budu uručeni. U sudskoj praksi se ističe da se primanje obećanja poklona može sastojati i u obećanju otpisa duga koji učinilac ima prema davaocu poklona (VSS Kž. 47/1996). Da bi postojalo krivično delo potrebno je da službeno lice neku od navedenih delatnosti koja ima značaj radnje izvršenja preduzima u određenom cilju – da bi izvršilo službenu radnju koju ne bi smelo izvršiti ili da ne bi izvršilo službenu radnju koju bi, u okviru svog službenog ovlašćenja, moralo izvršiti. Postojanje krivičnog dela pretpostavlja da je reč o radnji koja ulazi u okvir službenog ovlašćenja ili je u vezi sa službenim ovlašćenjem datog službenog lica. U sudskoj praksi se

naglašava da je kod krivičnog dela primanje mita pojam službene radnje uži od pojma službene dužnosti i odnosi se na „određenu radnju u okviru službenog ovlašćenja“ (AS u Beogradu Kž. 2072/2011). Činjenje ili nečinjenje službenog lica u konkretnom slučaju mora biti objektivno nedozvoljeno, nezakonito.⁹ Vrhovni sud Srbije stoji na stanovištu da krivično delo postoji kada su dvojica pripadnika interventne brigade MUP zatekavši autobus turističke agencije iz koga su putnici koji su doputovali iz Mađarske istovarali robu, zahtevali poklon da ne izvrše službenu radnju koju bi morali izvršiti to jeste, da od određenih putnika privremeno oduzmu robu i pozovu nadležne inspeksijske organe, odnosno zahtevali od vođe puta i jednog putnika da im donesu tri video-rikordera i dopune za mobilni telefon, pa su tako primili jedan video-rikorder i dopune za mobilni telefon (Kž. 1804/2003) kao i kada su saobraćajni policajci zaustavili vozilo oštećenog zbog saobraćajnog prekršaja, pa pregledom vozila ustanovili postojanje robe sumnjivog porekla i zahtevali poklon od oštećenog da ga ne bi privodili na informativni razgovor, a oštećeni im ostavio svoj mobilni telefon kao zalogu do odlaska do svoje kuće odakle je doneo i predao optuženima 100 evra i preuzeo svoj mobilni telefon, da bi potom bio pušten (Kž. 352/2006). Okružni sud u Beogradu takođe, smatra da ovo krivično delo čini radnik u sudu koji na overi dokumenata primi novac da overi punomoćje lica koje to punomoćje nije izdalo niti ga potpisalo, već je punomoćje potpisalo drugo lice (K. 662/1997) kao i stražar zatvora kada unese mobilni telefon u prostorije zatvora i preda ga pritvoreniku koji obavi telefonske razgovore bez kontrole, za šta je primio poklon (K. 599/1996). Za postojanje krivičnog dela dovoljno je da je preduzeta bar jedna od tri alternativno predviđene delatnosti koje imaju značaj radnje izvršenja. Stoga treba uzeti da primanje poklona od strane nastavnika u vezi sa ocenjivanjem učenika ima obeležja krivičnog dela primanja mita iako nije postojalo prethodno zahtevanje poklona (VSS Kž. I 816/2008). Ukoliko je sukcesivno preduzeto više radnji izvršenja, postojaće samo jedno krivično delo kao na primer, kada predsednik ispitne komisije u glavnu knjigu škole upiše da je određeno lice završilo razred, pa za njega sačini svedočanstvo o završenoj školi iako to lice nije pohađalo školu, zbog toga što mu je obećan poklon koji je zahtevao i koji je kasnije, po predaji svedočanstva, i primio (VSS Kž. 166/1995). Krivično delo je dovršeno okončanjem delatnosti koja ima značaj radnje izvršenja, tačnije rečeno: zahtevanjem poklona ili druge koristi – kada je lice kome je zahtev upućen saznalo za taj zahtev, pri čemu nije potreban pristanak tog lica da zahtev ispuni (VKS Kzz. 1275/2014); primanjem poklona ili druge koristi – uspostavljanjem faktičke vlasti nad poklonom (VSS Kž. 404/2000) ili primanjem obećanja poklona ili druge koristi – izražavanjem saglasnosti da se prihvati obećanje poklona ili druge koristi. S obzirom na prirodu delatnosti koje mogu imati značaj radnje izvršenja nije moguć pokušaj ovog krivičnog dela (VSS Kž. 1174/1983). Drugi (lakši) oblik krivičnog dela – nepravo pasivno podmićivanje obuhvata iste radnje izvršenja kao i prethodni oblik krivičnog dela. Razlika je u tome što se radnja izvršenja preduzima da bi se u okviru svog službenog ovlašćenja ili u vezi sa svojim službenim ovlašćenjem izvršila službena radnja koja bi se morala izvršiti ili da se ne izvrši službena radnja koja se ne bi smela izvršiti. Zahtevanje poklona ili druge koristi, primanje poklona ili druge koristi, ili primanje obećanja poklona

⁹ U slučaju Berardi i Mularoni protiv San Marina ELjSKP konstatuje, da iako u zakonu nije bilo izričito inkriminisano prihvatanje novca u zamenu za odgovarajuće nečinjenje, činjenica da su aplikanti koji su vladini službenici prihvatili novac da bi se uzdržali od vršenja svojih diskrecionih ovlašćenja u pogledu sigurnosti na gradilištima znači da su izvršili delo koje je protivno njihovim dužnostima (Berardi and Mularoni v. San Marino, predstava br. 24705/16 i 24818/16, odluka od 10. januara 2019. godine).

ili druge koristi se vrši da bi službeno lice delovalo u okviru svojih ovlašćenja – da bi izvršilo određenu (dozvoljenu) službenu radnju (određene službene radnje) činjenja ili nečinjenja, koja spada u stvarnu i mesnu nadležnost tog službenog lica ili da bi službeno lice delovalo u vezi sa svojim službenim ovlašćenjem. Smatra se da je za postojanje krivičnog dela dovoljno da je službeno lice nadležno za izvršenje date službene radnje i da nije potrebno da je ono stvarno i određeno za njeno izvršenje. (Tahović, 1953: 472) Primera radi, krivično delo postoji u sledećim slučajevima: kada je saobraćajni policajac zaustavio oštećenog i saopštio mu da je učinio saobraćajni prekršaj na osnovu kog se oduzima saobraćajna dozvola, ali da će mu napisati „blaži prekršaj“ i u toku pisanja prekršajne prijave primio od oštećenog 50 evra, od kojih je zadržao 10 evra, a 40 evra vratio i pri tome napisao prekršajnu prijavu koja se odnosi na stvarno učinjeni prekršaj (VSS Kž. 2413/2005) zatim, kada policajac od lica kome je trebalo da se vrati privremeno oduzeto vozilo do okončanja postupka zahteva kao protivuslugu i primi 300 nemačkih maraka prilikom vraćanja vozila (OS u Beogradu K. 401/1998) kao i kada je sudski veštak učinjenju uslugu naplatio direktno od stranke iako je znao da prema važećim propisima svoju uslugu i troškove može da naplati samo preko suda koji je odredio veštačenje (VSS Kž. 1715/2005). Teži oblik krivičnog dela pretpostavlja da se primanje mita vrši u vezi sa otkrivanjem krivičnog dela, pokretanjem ili vođenjem krivičnog postupka, izricanjem ili izvršenjem krivične sankcije. Najlakši oblik krivičnog dela – naknadno podmićivanje čini službeno lice koje posle izvršenja ili neizvršenja, zakonite ili nezakonite službene radnje, a u vezi sa njom, zahteva ili primi poklon ili drugu korist. Do zahtevanja ili primanja poklona ili druge koristi dolazi nakon preduzimanja ili nepreduzimanja službene radnje i stoga se ova inkriminacija samo uslovno može podvesti pod podmićivanje. Iako je u doktrini prisutan stav da je moguće da izvršilac krivičnog dela bude u zabludi i pogrešno smatra da mu neko lice poklon ili drugu korist daje iz nekih drugih razloga u sudskoj praksi je prihvaćen stav da kada lekar primi novac nakon izvršene lekarske intervencije irelevantno je što je on taj novac smatrao znakom zahvalnosti (AS u Beogradu Kž. I 3891/2011). (Stojanović, 2017: 1052) Ukoliko je između date službene radnje i zahtevanja ili primanja poklona ili druge koristi prošao veoma dug period dovodi se u pitanje kriminalnopolitički smisao ove inkriminacije. (Tomanović, 2001: 249) Ako je u međuvremenu službenom licu prestalo to svojstvo smatra se da krivičnog dela nema, ali da delo postoji ako je službeno lice samo promenilo službu. (Tahović, 1953: 477) Svi oblici krivičnog dela se smatraju dovršenim okončanjem delatnosti koja ima značaj radnje izvršenja. Sudska praksa stoji na stanovištu da je kod krivičnog dela primanja mita moguća konstrukcija produženog krivičnog dela (VSS Kž. 1011/1988). Posebno se naglašava da se konstrukcija krivičnog dela primanja mita u produženom trajanju opredeljuje prema najtežem obliku krivičnog dela, pri čemu treba razdvojiti koje je radnje optuženi izvršio tako što je zahtevao poklone da izvrši službenu radnju koju je inače morao izvršiti, zatim koje radnje da ne izvrši, a koje ne bi smeo da izvrši i za koje radnje je zahtevao poklon nakon izvršenja službene radnje (VSS Kž. 977/2004). (Delić, 2012: 572-577 i Delić 2014: 198-203)

Krivično delo davanje mita iz člana 358. KZ ima nekoliko oblika. Prvi oblik krivičnog dela – pravo aktivno podmićivanje se može izvršiti na četiri načina: činjenjem poklona ili druge koristi službenom ili drugom licu; nuđenjem poklona ili druge koristi službenom ili drugom licu; obećanjem poklona ili druge koristi službenom ili drugom licu ili posredovanjem pri podmićivanju službenog lica. Činjenje poklona ili druge

koristi pretpostavlja uručivanje poklona, odnosno stavljanje poklona ili druge koristi na raspolaganje službenom ili drugom licu. U konkretnom slučaju to može biti učinjeno neposredno na primer, kada okrivljeni inspektoru SUP preda novčanicu od 50 nemačkih maraka govoreći: „Uzmi da nešto popiješ, ja te častim da mi ne oduzmeš pasoš“ (OS u Beogradu Kž. 164/1995) ili posredno, preko nekog drugog lica. Nuđenje poklona ili druge koristi se realizuje u vidu inicijative da službeno ili drugo lice nešto uzme odnosno, stavljanjem do znanja da ima mogućnost da nešto uzme, predlaganjem da nešto prihvati, da pristupi tome. Obećanje poklona ili druge koristi može se izvršiti na bilo koji način kojim se nedvosmisleno manifestuje spremnost ili saglasnost da se učini poklon ili druga korist službenom ili drugom licu. Obećanje kao pozitivan nagoveštaj može biti usmeno, pismeno, konkludentnim radnjama, neposredno i posredno. Nije značajno da li je do obećanja došlo samoinicijativno ili na zahtev drugog lica. Primera radi, krivično delo postoji kada jedno lice prilikom njegovog privođenja istražnom sudiji radi saslušanja zbog izvršenog saobraćajnog prekršaja dvojici policajaca obeća da će im dati novac ukoliko ga puste da pobegne (AS u Beogradu Kž. 1 522/2011). Posredovanje podrazumeva preduzimanje odgovarajućih radnji kojima se uspostavlja veza između lica koje daje poklon ili drugu korist i službenog lica koje to prima. U pitanju je radnja saučesništva koja ima značaj radnje izvršenja. Za postojanje krivičnog dela neophodno je da se neka od delatnosti koja ima značaj radnje izvršenja preduzeta u određenom cilju – da bi službeno lice u okviru svog službenog ovlašćenja ili u vezi sa svojim službenim ovlašćenjem izvršilo službenu radnju koju ne bi smelo izvršiti ili da ne bi izvršilo službenu radnju koju bi moralo izvršiti. Pokušaj krivičnog dela nije moguć jer je krivično delo dovršeno svakom delatnošću koja objektivno znači obećanje poklona (OS u Beogradu Kž. 879/2003). Radnja izvršenja drugog, lakšeg oblika krivičnog dela – nepravo aktivno podmićivanje je ista kao i kod pravog aktivnog podmićivanja. Razlika je u tome što se ovde radnja izvršenja preduzima da bi službeno lice u okviru svog službenog ovlašćenja ili u vezi sa svojim službenim ovlašćenjem izvršilo radnju koju bi inače moralo izvršiti ili da ne bi izvršilo radnju koju ne bi smelo izvršiti – u užem smislu dozvoljenu radnju. Krivično delo postoji i kada službeno lice odmah odbije ponudu kao na primer, kada je kineski državljanin u prostorijama GSUP Beograd inspektoru za strance učinio poklon da u okviru svog službenog ovlašćenja izvrši službenu radnju koju bi morao izvršiti, a to je davanje mišljenja u vezi sa zahtevom za dobijanje vize njegovoj supruzi, tako što je došao da se interesuje da li je iz ambasade stigao zahtev u vezi sa izdavanjem vize za njegovu suprugu, pa kada mu je inspektor zatražio putnu ispravu radi utvrđivanja podataka, on mu je predao pasoš u kome se nalazila novčanica od 50 evra, a kada je inspektor vratio novčanicu, okrivljeni je prošao iza stola i pokušao da stavi novčanicu u džep inspektoru, ali kada mu to nije uspelo, novčanicu je stavio na sto ispod papira koji su se tu nalazili. Prilazeći inspektoru, okrivljeni je rekao da je „to za sok“ i pri tome nije zahtevao da on da pozitivno mišljenje“ (OS u Beogradu Kž. 2216/2004). U oba slučaja krivično delo je dovršeno preduzimanjem delatnosti koja ima značaj radnje izvršenja. Kod ovog krivičnog dela je predviđen fakultativni osnov za oslobođenje od kazne koji postoji ukoliko je učinilac prijavio delo pre nego što je saznao da je ono otkriveno. Shodno datoj odredbi kao i prirodno alternativno predviđenih radnji izvršenja ovog krivičnog dela, primena datog fakultativnog osnova za oslobođenje od kazne je moguća jedino u slučaju kada je delo izvršeno davanjem poklona ili druge koristi. Delić, 2012: 578-582 i Delić 2014: 203-206)

1.3. Antikoruptivna krivična dela predviđena u drugim glavama Krivičnog zakonika

U glavi krivičnih dela protiv privrede su predviđena tri antikoruptivna krivična dela: zloupotreba položaja odgovornog lica (član 227. KZ); primanje mita u obavljanju privredne delatnosti (član 230. KZ) i davanje mita u obavljanju privredne delatnosti (član 231. KZ). Propisivanje krivičnog dela zloupotreba položaja odgovornog lica u glavi krivičnih dela protiv privrede jeste rezultat intencije zakonodavca da uspostavi jasnu distinkciju između odgovornosti službenog i odgovornog lica. Isto tako unošenje krivičnih dela primanje mita u obavljanju privredne delatnosti i davanje mita u obavljanju privredne delatnosti jeste rezultat intencije da se uspostavi distinkciju između podmićivanja u privatnom i javnom sektoru. Kao što se može videti iz njihovih naziva ova dva krivična dela se mogu izvršiti samo pri obavljanju privredne delatnosti. Objektivno nepravo sva tri krivična dela obuhvata alternativno propisanu radnju izvršenja. Za razliku od krivičnog dela zloupotrebe položaja odgovornog lica koje pretpostavlja nastupanje neke od tri alternativno predviđene posledice, krivično delo primanje mita u obavljanju privredne delatnosti i krivično delo davanje mita u obavljanju privredne delatnosti se smatraju dovršenim okončanjem delatnosti koja ima značaj radnje izvršenja. Izvršilac krivičnog dela zloupotrebe položaja odgovornog lica po prirodi stvari može biti samo odgovorno lice. Izvršilac krivičnog dela davanje mita u obavljanju privredne delatnosti može biti bilo koje lice. Uprkos tome što je u zakonskoj normi predviđeno da i izvršilac krivičnog dela primanje mita u obavljanju privredne delatnosti može biti bilo koje lice, u praksi to može biti samo lice koje je u mogućnosti da preduzme odgovarajuće delatnosti, odnosno lice koje je za to formalno ili faktički ovlašćeno.

Inkriminacija krivičnog dela zloupotrebe položaja odgovornog lica iz člana 227. KZ u nomotehničkom smislu odgovara inkriminaciji krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja. Kod oba krivična dela alternativno su predviđene iste radnje izvršenja i iste posledice. Razlika postoji samo u tome što se kod krivičnog dela zloupotrebe položaja odgovornog lica navodi da posledicu predstavlja protivpravna imovinska korist. Kod ovog krivičnog dela je takođe, predviđen i zakonski supsidijaritet. (Delić, 2017: 47-61)

Krivično delo primanje mita u obavljanju privredne delatnosti iz člana 230. KZ ima dva oblika. Radnja izvršenja prvog oblika krivičnog dela može biti zahtevanje ili primanje za sebe ili drugog poklona ili druge koristi kao i primanje obećanja poklona ili druge koristi. Shodno zakonskom tekstu radnju krivičnog dela takođe predstavlja i kršenje drugih dužnosti u obavljanju privredne delatnosti. Radnje izvršenja koje se sastoje u zahtevanju ili primanju poklona ili druge koristi i primanju obećanja poklona ili druge koristi načelno treba tumačiti na isti način kao i kod krivičnog dela primanje mita. Pored preduzimanja neke od navedenih delatnosti krivično delo podrazumeva ispunjenost još dva uslova. Prvi uslov – da je delatnost koja ima značaj radnje izvršenja preduzeta radi postizanja odgovarajućeg cilja koji se sastoji u zaključenju ugovora ili postizanju poslovnog dogovora ili pruženju odgovarajuće usluge ili suprotno tome, u nezaključenju ugovora, nepostizanju poslovnog dogovora ili nepružanju odgovarajuće usluge. Drugi uslov – zaključenje ugovora ili postizanje poslovnog dogovora ili pruženje odgovarajuće usluge kao i nezaključenje ugovora, nepostizanje poslovnog dogovora ili nepružanje odgovarajuće usluge treba da bude na štetu ili u korist subjekta privrednog poslovanja ili drugog pravnog lica za koje ili

u kojem radi izvršilac ili na štetu ili u korist nekog drugog lica. Kršenje drugih dužnosti u obavljanju privredne delatnosti kao radnja izvršenja krivičnog dela po svojoj prirodi predstavlja generalnu kaluzulu koja u velikoj meri proširuje mogućnost primene date inkriminacije – značaj radnje izvršenja mogu imati sve delatnosti koje su suprotne (nisu u skladu) sa dužnostima u obavljanju date privredne delatnosti. Da bi neko postupanje koje nije u skladu sa dužnostima u obavljanju privredne delatnosti predstavljalo radnju izvršenja krivičnog dela potrebno je da je preduzeto na štetu ili u korist subjekta privrednog poslovanja ili drugog pravnog lica za koje ili u kojem radi izvršilac ili na štetu nekog drugog lica. Postojanje ovog oblika radnje izvršenja u svakom slučaju predstavlja fakičko pitanje koje zavisi od niza konkretnih okolnosti. S obzirom na prirodu delatnosti koje imaju značaj radnje izvršenja da se zaključiti da je ovde isključen pokušaj u smislu započetog, a nedovršenog krivičnog dela. Međutim, to ne znači da je opravdano smatrati da pokušaj ovog krivičnog dela uopšte nije moguć. Kada se krivično delo vrši preduzimanjem delatnosti koje su suprotne dužnostima u obavljanju date privredne delatnosti postojao bi nesvršeni pokušaj krivičnog dela ukoliko je delatnost koja ima značaj radnje izvršenja započeta, ali ne i okončana. Svršeni pokušaj pak, ne bi bio moguć jer okončanje radnje izvršenja predstavlja dovršeno krivično delo. Drugi oblik krivičnog dela se sastoji u zahtevanju ili primanju poklona ili druge koristi ili prihvatanju obećanja poklona ili druge koristi za sebe ili drugog posle zaključenja ugovora ili postizanja poslovnog dogovora ili posle pružene usluge ili uzdržavanja od takvog delovanja. U pitanju je naknadno primanje mita. Postojanje krivičnog dela podrazumeva da se mito zahteva ili prima u vezi sa prethodno realizovanim odgovarajućim činjenjem ili nečinjenjem.

Radnja izvršenja krivičnog dela davanje mita u obavljanju privredne delatnosti iz člana 231. KZ je alternativno predviđena i značaj radnje izvršenja mogu imati sledeće delatnosti: davanje poklona ili druge koristi; nuđenje poklona ili druge koristi; obećanje poklona ili druge koristi ili posredovanje pri davanju poklona ili druge koristi – posredovanje pri davanju mita. Da bi krivično delo postojalo potrebno je da budu ispunjena dva uslova. Prvi uslov – da se delatnost koja ima značaj radnje izvršenja preduzima radi postizanja određenog cilja koji se sastoji u tome da lice kojem se daje mito pri obavljanju privredne delatnosti zaključi ugovor ili postigne poslovni dogovor ili pruži uslugu ili se suprotno tome, da se uzdrži od takvog delovanja ili da krši druge dužnosti u obavljanju privredne delatnosti. Drugi uslov – da zaključenje ugovora ili postizanje poslovnog dogovora ili pruženje odgovarajuće usluge kao i nezaključenje ugovora, nepostizanje poslovnog dogovora ili nepružanje odgovarajuće usluge ili kršenje druge dužnosti u obavljanju privredne delatnosti bude na štetu ili u korist subjekta privrednog poslovanja za koje ili u kojem radi lice kojem se daje mito ili na štetu ili u korist drugog pravnog ili fizičkog lica. Kod ovog krivičnog dela predviđen je fakultativni osnov za oslobođenje od kazne koji takođe pretpostavlja ostvarenje dva uslova. Prvi uslov – da je učinilac krivičnog dela prijavio krivično delo pre nego što je saznao da je ono otkriveno. Drugi uslov – da je do davanja mita došlo na zahtev lica kojem je mito dato.

U glavi krivičnih dela protiv izbornih prava su predviđena tri antikoruptivna krivična dela: davanje i primanje mita u vezi sa glasanjem (član 156. KZ); povreda tajnosti glasanja (član 160. KZ) i uništavanje dokumenata o glasanju (član 162. KZ). U pitanju su blanketne dispozicije čije tumačenje predpostavlja primenu odredaba nekoliko relevantnih zakona. Takođe, dovršena krivična dela podrazumevaju okončanje delatnosti koja ima značaj

radnje izvršenja. Antikoruptivna priroda ovih krivičnih dela opredeljena je time što svako krivično delo sadrži teži oblik koji postoji kada krivično delo učini član biračkog odbora ili drugo lice u vršenju dužnosti u vezi sa glasanjem – kvalifikatornu okolnost predstavlja svojstvo izvršioca krivičnog dela.

Krivičnim delom davanje i primanje mita u vezi sa glasanjem iz člana 156. KZ štiti se pravo na slobodno i nepristrasno opredeljivanje birača. Inkriminacija obuhvata takozvano kupovanje glasova koje narušava ostvarivanje legitimnih izbornih ciljeva i podriiva smisao društvene funkcije izbora i glasanja. Iako je nesporno da krivično delo ne obuhvata različite vidove dopuštenog uticaja na birače koji se vrši u okviru izbornih kampanja, u praksi je osim u očiglednim slučajevima afirmisanja vrednosti od opšteg društvenog značaja, često izuzetno teško postaviti jasnu granicu između dozvoljenog ponašanja i ponašanja koje bi bilo obuhvaćeno ovim krivičnim delom. (Babić, Marković, 2013: 127) Radnja izvršenja prvog oblika krivičnog dela – aktivno podmićivanje jeste nuđenje, davanje ili obećanje nagrade, poklona ili kakve druge koristi. Delatnost koja ima značaj radnje izvršenja preduzima se radi postizanja određenog cilja – da lice kojem se daje mito glasa ili ne glasa na izborima ili referendumu ili da na izborima ili referendumu glasa u korist ili protiv određenog lica, odnosno predloga. Budući da značaj radnje izvršenja imaju delatnosti nuđenja i obećanja, isključeno je postojanje pokušaja u smislu započetog, a nedovršenog krivičnog dela. Radnja izvršenja drugog oblika krivičnog dela – pasivno podmićivanje jeste zahtevanje ili primanje poklona ili kakve druge koristi. Delatnost koja ima značaj radnje izvršenja preduzima se radi postizanja određenog cilja – da lice koje zahteva ili prima mito glasa i ne glasa na izborima ili referendumu ili da na izborima ili referendumu glasa u korist ili protiv određenog lica, odnosno predloga. Propisano je obavezno izricanje mere bezbednosti oduzimanje predmeta.

Krivičnim delom povreda tajnosti glasanja iz člana 160. KZ štiti se princip tajnosti glasanja. Radnja izvršenja osnovnog oblika krivičnog dela sastoji se u povredi tajnosti glasanja. Krivično delo u konkretnom slučaju može biti izvršeno na različite načine kao na primer, fotografisanjem lica koje glasa, posmatranjem lica koje glasa sa mesta koje omogućuje uvid u to kako je dato lice glasalo ili obeležavanjem glasačkih listića. Za postojanje krivičnog dela nije dovoljno da je neko samo saznao da li je određeno lice glasalo ili nije glasalo, već je potrebno da je saznao kako je glasalo. Krivično delo je moguće učiniti u odnosu na jedno lice koje je glasalo, u odnosu na više lica čak i u odnosu na sva lica koja su glasala na jednom biračkom mestu. Dovršeno krivično delo pretpostavlja da je neko saznao kako je određeno lice glasalo ili da je neko saznao kako je određeno lice glasalo i to saopštio drugom licu. U starijoj literaturi je raspravljano pitanje da li izvršilac ovog krivičnog dela može biti lice koje glasa ukoliko nakon tajnog glasanja, a pošto je glasački listić ubačen u glasačku kutiju, glasano i nedvosmisleno svim prisutnim licima saopšti za koga (ili kako) je glasalo. Treba uzeti da krivično delo u izloženom slučaju ne postoji jer princip tajnosti glasanja koji se štiti ovom inkriminacijom daje mogućnost svakom licu koje glasa da koristi ili ne koristi pravo na tajni način glasanja. (Grupa autora, 1995: 291)

Značaj alterantivno propisane radnje izvršenja osnovnog oblika krivičnog dela uništavanje dokumenata o glasanju iz člana 162. KZ, kojim se štiti izborna volja glasača, mogu imati sledeće delatnosti: uništenje; oštećenje; oduzimanje i prikrivanje. Uništenje podrazumeva fizičko ili hemijsko delovanje na predmet koji ima značaj objekta radnje usled kojeg on postaje suštinski neupotrebljiv u svrhu kojoj je namenjen. Predmet koji

ima značaj objekta radnje u konkretnom slučaju može biti uništen u celini ili delimično. Oštećenje predstavlja fizičko ili hemijsko delovanje na predmet koji ima značaj objekta radnje usled kojeg dolazi do kvalitativnih izmena koje utiču na smanjenje njegove upotrebljivosti. Oduzimanje podrazumeva svaku radnju kojom se prekida mogućnost faktičkog raspolaganja jednog lica nad predmetom koji ima značaj objekta radnje i uspostavljanje pritezanja drugog lica nad tim predmetom. Prikrivanje znači premeštanje predmeta koji ima značaj objekta radnje na nedostupno ili nepoznato mesto ili mesto koje je dostupno, odnosno poznato samo manjem, određenom broju lica. Objekt radnje jeste glasački listić za izbore ili referendum ili neki drugi dokument o glasanju na izborima ili referendumu kao na primer, zapisnik o sprovođenju izbora ili referenduma. Postojeće jedno krivično delo i u slučaju da je radnja izvršenja preduzeta u odnosu na više glasačkih listića ili odgovarajućih dokumenata.

Antikoruptivno krivično delo predviđeno u glavi krivičnih dela protiv pravosuđa jeste sprečavanje i ometanje dokazivanja iz člana 336. KZ koje ima četiri oblika. (Delić, 2010: 89-90) Prvi oblik krivičnog dela ima dve alternativno predviđene radnje izvršenja. Antikoruptivni karakter krivičnog dela opredeljen je prvom radnjom izvršenja koja podrazumeva činjenje ili obećanje poklona ili druge koristi svedoku, veštaku ili drugom učesniku u postupku pred sudom ili drugom državnim organu. Izraze činjenje ili obećanje poklona ili druge koristi treba tumačiti na isti način kao i kod krivičnog dela davanje mita. Druga radnja izvršenja podrazumeva primenu sile ili pretnje prema svedoku, veštaku ili drugom učesniku u postupku pred sudom ili drugom državnim organu. (Delić, 2009: 97-109) Da bi postojalo krivično delo potrebno je da se delatnost koja ima značaj radnje izvršenja preduzima u nameri da lice koje ima svojstvo pasivnog subjekta davanjem lažnog iskaza – iskaza čija sadržina ne odgovara objektivnom stanju stvari ili nedavanjem iskaza – njegovim uskraćivanjem utiče na ishod postupka. (Delić, 2008: 62-69) Svojstvo pasivnog subjekta krivičnog dela može imati svedok, veštak ili drugi učesnik u sudskom postupku. Pojmove svedok i veštak treba tumačiti u skladu sa odgovarajućim procesnim pravilima. Pod drugim učesnikom u sudskom postupku treba razumeti onog učesnika čiji iskaz je od značaja za ishod postupka. Primera radi, to može biti prevodilac ili tumač. Pojam sudski postupak u kontekstu ovog krivičnog dela treba ekstenzivno tumačiti tako da obuhvata ne samo odgovarajuće postupke koje se vode pred sudovima (redovno i posebno sudstvo) već i postupke koji se vode pred drugim državnim organima koji saraduju sa sudovima u ostvarivanju pravosudne funkcije, kao što su tužilaštva, pravobranilaštva, organi unutrašnjih poslova i pravosudna uprava. (Lazarević, 1998: 679) Radnja izvršenja drugog oblika krivičnog dela obuhvata sledeće delatnosti: uništenje predmeta koji ima značaj objekta radnje; oštećenje predmeta koji ima značaj objekta radnje ili delimično ili potpuno činjenje neupotrebljivim predmeta koji ima značaj objekta radnje. Pojmove uništenje, oštećenje i činjenje neupotrebljivim treba tumačiti u napred navedenom smislu. Da bi postojalo krivično delo potrebno je da se delatnost koja ima značaj radnje izvršenja preduzima u nameri sprečavanja ili otežavanja dokazivanja. Objekt radnje jeste isprava ili predmet koji može da služi za dokazivanje. Za postojanje krivičnog dela nije od značaja da li data isprava ili predmet pripada izvršiocu, odnosno da li se nalazi u njegovoj svojini ili u svojini nekog drugog lica ili izvršilac ima susvojino. Pojam isprave dat je u članu 112. stav 26. KZ. Radnja izvršenja trećeg oblika krivičnog dela obuhvata sledeće delatnosti: uklanjanje predmeta koji ima značaj objekta radnje; kvarenje predmeta koji ima značaj objekta radnje; pomeranje ili premeštanje predmeta koji ima značaj objekta radnje ili lažno

postavljanje predmeta koji ima značaj objekta radnje. Uklanjanje predmeta koji ima značaj objekta radnje podrazumeva njegovo premeštanje na nepoznato i nedostupno mesto. Budući da pojmovi pomeranje i premeštanje predstavljaju sinonime nije bilo potrebe da u zakonskoj normi budu sadržana oba ova pojma. (Grupa autora, 2007: 969) Isto važi i za pojmove kvariti i oštećivati i otuda nema racionalnog objašnjenja zašto je zakonodavac kod ovog krivičnog dela odustao od uobičajene terminologije tačnije rečeno, od pojma oštećivati. (Grupa autora, 2007: 530)¹⁰ Lažno postavljanje predmeta koji ima svojstvo objekta radnje označava njegovo postavljanje na mesto na kojem se po prirodi stvari ne nalazi. Iako u zakonskom tekstu to nije decidirano naznačeno, treba smatrati da je za postojanje krivičnog dela potrebno da je svaka od delatnosti koja ima značaj radnje izvršenja preduzeta u nameri sprečavanja ili otežavanja dokazivanja. Svojstvo objekta radnje može imati kakav granični kamen, zemljomerski znak ili drugi znak o svojini na nepokretnosti ili pravu na upotrebu vode. Date pojmove treba tumačiti u skladu sa odgovarajućim pravilima građanskog prava. Prema stavu sudske prakse krivično delo postoji u slučaju kada je okrivljeni u nameri da oteža dokazivanje u parnici uklonio kočiće koje je veštak-geometar postavio radi obeležavanja granične linije gradilišta (OS u Nišu Kž. 797/1976). Najteži, četvrti oblik krivičnog dela postoji ukoliko je drugi oblik krivičnog dela delo učinjen u krivičnom postupku – značaj kvalifikatorne okolnosti ima vrsta postupka tokom kojeg se delo izvršava. Svaki od oblika ovog krivičnog dela smatra se dovršenim okončanjem delatnosti koja ima značaj radnje izvršenja.

Na kraju treba reći da je u krivičnopravnoj doktrini opšteprihvaćeno shvatanje da je objekt zaštite antikoruptivnih krivičnih dela predviđenih u glavi krivičnih dela protiv službene dužnosti pravilno i zakonito funkcionisanje službe. U skladu sa tim je i stav da je posledica krivičnih dela primanje mita i davanje mita apstraktna opasnost za funkcionisanje službe. Dati stav naši autori eksplicitno navode prvenstveno za krivično delo primanje mita. (Tahović, 1957: 327, Grupa autora, 1981: 562, Lazarević, 1998: 831, Stojanović, Perić, 2009: 405, Jovašević, 2009: 128, Stojanović, Kolarić, 2014: 217, Škulić, 2015: 622)¹¹ Međutim, u novijoj literaturi vreme je prisutno mišljenje da je krivično delo primanje mita formalno krivično delo. (Grupa autora, 2013: 237) Odnosno, krivično delo bez posledice u užem smislu – bez posledice kao obeležja bića, a što bi značilo da ugrožavanje službe predstavlja posledicu u širem smislu – posledicu koja pogađa zaštitini objekt. (Stojanović, 2017: 1050, Stojanović, Delić: 2019: 324) Isti autor se pak, u odnosu na krivično delo trgovine uticajem ne izjašnjava o tome da li je reč o posledičnom ili formalnom krivičnom delu. Kod krivičnog dela primanje mita u obavljanju privredne delatnosti, čije objektivno nepravo po svojoj strukturi odgovara krivičnom delu primanje mita, autor navodi da je delo dovršeno radnjom izvršenja i da je posledica ugrožavanje privrednog poslovanja, ne naglašavajući da li je reč o posledici u užem ili u širem smislu. Decidiran stav o posledici izostaje i kod krivičnog dela davanje mita u obavljanju privredne delatnosti kao i kod krivičnog dela davanje i primanje mita u vezi sa glasanjem. (Stojanović, 2017: 527-528, 750-754 i 1046-1048) Sledstveno iznetom postavlja se pitanje od kakvog značaja bi bilo usvajanje „aktuelnog“ stava da je krivično delo primanje mita formalno krivično delo – argument koji se ističe u prilog ovom shvatanju jeste priroda delatnosti koje imaju značaj radnje izvršenja u slučaju zahtevanje poklona ili druge koristi ili primanje obećanja poklona

¹⁰ Kvariti – dovoditi u neispravno stanje, oštećivati, škoditi.

¹¹ Drugačije vid. D. Jovašević, M. Simonović (2015), *Pojam i karakteristike službenih krivičnih dela*, Izbor sudske prakse, Beograd broj 10, 68.

ili druge koristi. Treba reći da prilikom utvrđivanja postojanja krivičnog dela to ne bi imalo faktičku važnost budući da se u svakom slučaju krivično delo smatra dovršenim okončanjem delatnosti koja ima značaj radnje izvršenja. Uzevši u obzir pri tome, da se krivična dela sa opstraktnom opasnošću kao posledicom mogu smatrati podvrstom formalnih krivičnih dela bila bi isključena i značajnija formalnopravna razlika. Razmatranje datog pitanja važnost ima prvenstveno na teorijskom planu.

2. SUBJEKTIVNA OBEŽEJA BIĆA ANTIKORUPTIVNIH KRIVIČNIH DELA

U teoriji i sudskoj praksi je prihvaćen jedinstven stav da kod krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja kao oblik krivice u obzir dolazi jedino umišljaj (VSS Kž. 1285/2007). Kako se u sudskoj praksi posebno naglašava, umišljaj učinioca treba da obuhvati svest o tome da se preduzima radnja koja je protivna zakonu i drugim propisima i svest o tome da se data radnja ne preduzima u interesu službe već radi ostvarenja posledice ovog krivičnog dela (AS u Beogradu Kž.1 Po.1 14/2013). Iako se subjektivno biće zloupotrebe službenog položaja iscrpljuje kako kroz direktni, tako i kroz eventualni umišljaj, što znači da psihički odnos učinioca prema delu može biti realizovan u vidu svesti i htenja ili svesti i pristajanja, pojedni sudovi u svojim odlukama pogrešno navode da je kod ovog krivičnog dela jedini relevantni oblik krivice direktni umišljaj (AS u Beogradu Kž.1 3919/2010; VSS Kzz. 23/2007 i VKS Kzz. 20/2011). Takođe, u nemalom broju odluka sudovi zauzimaju neosnovano stanovište da namera predstavlja subjektivno obeležje bića krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja. Tako recimo, Vrhovni sud Srbije konstatuje „da sve navedene činjenice ukazuju da je okrivljeni postupajući na način opisan u izreci prvostepene presude manifestovao nameru da za sebe pribavi imovinsku korist“ (Kž. 1285/2007). I Apelacioni sud u Beogradu u jednoj svojoj odluci navodi da postojanje osnovnog, odnosno težeg oblika krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja zavisi od namere pribavljanja koristi i ukoliko je data namera i ostvarena u zavisnosti od prirode i visine koristi zavisi ocena suda o tome da li se u radnjama okrivljenog stiču elementi osnovnog ili težeg oblika krivičnog dela (Kž.1 Po.1 6/2013). Međutim, u većem broju slučajeva Apelacioni sud u Beogradu zauzima ispravan stav i u vezi subjektivnog bića ovog krivičnog dela naglašava dve ključne stvari – prva je da namera nije obeležje bića krivičnog dela i druga je da krivica učinioca nije ograničena samo na direktni umišljaj (Kž.1 Po.1 8/2012 i Kž.1 Po.1 20/2013). Kada je u pitanju pokušaj krivičnog dela, treba naglasiti da se umišljaj pokušanog krivičnog dela ne razlikuje od umišljaja dovršenog krivičnog dela i da otuda pokušaj krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja takođe može biti u formi direktnog ili eventualnog umišljaja. Pri tome, namera kod pokušaja mora postojati jedino ukoliko je predviđena kao subjektivno obeležje bića i otuda je „namera sticanja imovinske koristi“ nespojiva sa pokušajem krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja. (Vuković, 2008: 42-43, Stojanović, 2017: 1031) Sve navedeno važi i za subjektivni supstrat krivičnog dela zloupotreba položaja odgovornog lica. (Delić, 2017: 61-64)

Iako bi se na prvi pogled moglo reći da pitanje pravne prirode zakonske konstrukcije težih oblika krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja ne bi trebalo da stvara dileme, uočljivo je da u teoriji po tom pitanju ne postoji jedinstven stav. Sa jedne strane, ima autora

koji se u okviru svojih razmatranja o tome uopšte ne izjašnjavaju. (Stojanović, 2017: 1032) Sa druge strane, pojedini autori tim povodom iznose različita mišljenja. Tako je u doktrini prisutno mišljenje da se „oba teža oblika zloupotrebe službenog položaja zasnivaju na postojanju kvalifikatornih okolnosti koje se ogledaju u visini pribavljene imovinske koristi“, (Škulić, 2015: 319) odnosno da su teži oblici ovog krivičnog dela „kvalifikovani visinom pribavljene imovinske koristi“. (Stojanović, Kolarić, 2014: 210) Isto stanovište zastupa i Apelacioni sud u Beogradu ističući da „kvalifikatornu okolnost kod krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja ne čini iznos štete već visina pribavljene koristi“ (Kž.1 Po.116/2013). Suprotno tome, u doktrini postoji i stav da teži oblici ovog krivičnog dela predstavljaju krivična dela kvalifikovana težom posledicom. (Lazarević, 1998: 799, Babić, Marković, 2013: 293, Babić, Marković, 2015, 255, Jocić, 2013: 89-90) Pitanje je od velikog značaja iz razloga što pravna priroda date konstrukcije implicira odgovarajući subjektivni odnos učinioca. Ukoliko pribavljena imovinska korist u odgovarajućem iznosu predstavlja kvalifikatornu okolnost, ona u skladu sa opštim pravilima mora biti obuhvaćena umišljajem učinioca. Kvalifikatorne okolnosti predstavljaju određene okolnosti koje postoje u vreme izvršenja krivičnog dela i zbog svoje prirode podižu stepen društvene opasnosti datog nepravda, a najčešće se odnose na način, sredstvo, vreme izvršenja krivičnog dela. Budući da predstavljaju dopunska obeležja bića krivičnog dela, u odnosu na kvalifikatorne okolnosti treba da postoji isti oblik krivice koji se zahteva za osnovna obeležja bića, odnosno osnovni oblik krivičnog dela, a to je umišljaj. U suštini, ovde je reč o novom kvalitetu datog nepravda, modalitetu krivičnog dela koji sadrži sva obeležja iz osnovnog oblika plus kvalifikatornu okolnost. Jednom rečju, iz osnovnog umišljajnog dela nastala je nova teža umišljajna varijanta tog dela. Shodno opštoj normi kada je reč o krivičnom delu kvalifikovanim težom posledicom, ukoliko teža posledica sama po sebi nije predviđena kao posebno krivično delo, moguće je postojanje različitog subjektivnog odnosa učinioca (član 27. KZ). Otuda bi u slučaju prihvatanja rešenja da teži oblici krivičnog dela zloupotrebe službene dužnosti predstavljaju krivična dela kvalifikovana težom posledicom, teža posledica krivičnog dela koja se sastoji u pribavljanju imovinske koristi u odgovarajućem iznosu mogla biti rezultat kako nehatu, tako i umišljaja učinioca. To bi značilo da je za odgovornost učinioca za teži oblik krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja dovoljan nehat u odnosu na iznos pribavljene imovinske koristi. Preciznije rečeno, dvostruka krivica koja je potrebna za odgovornost za teži oblik krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja bi podrazumevala umišljaj u odnosu na osnovni oblik krivičnog dela iz kojeg je proizašla teža posledica u odnosu na koju je učinilac postupao nehatno ili umišljaj u odnosu na osnovno krivično delo i u odnosu na težu posledicu. Naime, krivična dela kvalifikovana težom posledicom po svojoj prirodi predstavljaju kvalitativno autentičan kriminalni sadržaj koji u sebi inkorporira radnju izvršenja osnovnog oblika krivičnog dela i realizaciju sa osnovnim oblikom krivičnog dela tipično povezane teže posledice pri čemu, između radnje izvršenja (ili posledice) i teže posledice nužno postoji uzročna veza. Radnja izvršenja osnovnog oblika krivičnog dela je takva da je prema opštem iskustvu s preduzimanjem date radnje povezano i nastupanje drugih težih posledica. Izvršenje osnovnog oblika krivičnog dela dela predstavlja potencijalni „izvor“ teže posledice. U tom smislu, teži oblik krivičnog dela podrazumeva kombinaciju tipično opasnog sadržaja osnovnog oblika krivičnog dela i realizaciju imanentne teže posledice, koja kod posledičnih krivičnih dela može biti neka druga vrsta posledice tojest, nova dalja posledica koja nastupa posredno iz posledice

osnovnog oblika ili jedina posledica u užem smislu, ukoliko je reč o formalnom krivičnom delu. Treba naglasiti da konkretna kombinacija ne predstavlja simplifikovani zbir osnovnog oblika i teže posledice već funkcionalno jedinstvo koje kao realna celina determiniše specifičan kriminalni sadržaj datog oblika krivičnog dela. I pored toga što bi prihvatanje stava prema kojem teži oblici krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja po svojoj prirodi predstavljaju krivična dela kvalifikovana težom posledicom, znatno olakšalo njihovo dokazivanje budući da bi postojali i onda kada bi odgovarajući iznos pribavljene imovinske koristi bio obuhvaćen bar nehatom učinioaca, treba uzeti da u datoj zakonskoj konstrukciji pribavljanje imovinske koristi u odgovarajućem iznosu predstavlja kvalifikatornu okolnost koja se javlja uvidu iste modifikovane posledice osnovnog oblika krivičnog dela. (Vuković, 2008, 145-148 i 155-156) U prilog navedenom stavu ide i odredba koja reguliše institut produženog krivičnog dela u kojoj stoji da se kumuliranje posledice kod novčanih iznosa koji su od značaja za pravnu kvalifikaciju i prerastanje u teži oblik krivičnog dela može pravdati samo kada je ta ukupna (kumulirana) posledica, obuhvaćena umišljajem učinioaca (član 61, stav 5. KZ). Prema tome, iako naš zakonodavac prihvata objektivnu teoriju produženog krivičnog dela i subjektivni uslov nije obavezan za njegovu primenu, jedinstveni umišljaj ima odgovarajući značaj u slučaju produženog krivičnog dela kod dela čije bitno obeležje jeste novčani iznos – što jeste slučaj težim oblicima krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja. U navedenom smislu je i odluka Apelacionog sud u Beogradu u kojoj se konstatuje da je okrivljeni preduzimanjem opisanih radnji u određenom periodu (šest godina) prekoračenjem svojih službenih ovlašćenja i nevršenjem svoje službene dužnosti pribavio imovinsku korist većem broju fizičkih i pravnih lica u ukupnom iznosu od preko milion i petsto hiljada dinara, a na štetu budžeta tadašnje Savezne republike Jugoslavije, pri čemu je bio svestan nedozvoljenosti svojih radnji i ukupnog iznosa pribavljene imovinske koristi (Kž.1 Po.1 6/2013), kao i stav Vrhovnog kasacionog suda da je nesporno postojanje najtežeg oblika krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja u vidu produženog krivičnog dela s obzirom na to da je utvrđeno postojanje jedinstvenog umišljaja okrivljenog u odnosu na produženo krivično delo kao celinu, kao i jedinstvenog umišljaja u odnosu na ukupnu posledicu tog krivičnog dela tj. pribavljanje imovinske koristi koja predstavlja zbir iznosa ostvarenih pojedinačnim krivičnim delima obuhvaćenim produženim krivičnim delom (Kzz. OK. 9/2016). (Delić, 2018: 138-142)

Kada je reč o preostalim razmatranim krivičnim delima, izuzev krivičnih dela sprečavanje i ometanje dokazivanja i povreda tajnosti glasanja (priroda radnje izvršenja) kod kojih je relevantan jedino direktni umišljaj, u doktrini je prisutan nepodeljeni stav da se subjektivno biće ovih krivičnih dela iscrpljuje kroz direktni ili eventualni umišljaj. (Stojanović, 2017: 527, 531, 752, 972, 1048, 1052 i 1055) Međutim, ono što treba naglasiti jeste da zakonski opisi svih ovih krivičnih dela (izuzev krivičnih dela povreda tajnosti glasanja i uništavanje dokumenata o glasanju) sadrže odgovarajući cilj radi kojeg se preduzima delatnost koja ima značaj radnje izvršenja. Kao što je bilo navedeno, uglavnom je predviđeno da krivično delo postoji ukoliko je neka od alternativno propisanih radnji izvršenja preduzeta „da“ bi bilo ostvareno odgovarajuće činjenje ili nečinjenje. Značaj određenog cilja za postojanje ovih krivičnih dela je nesporan i u sudskoj praksi (VKS Kzz. 366/2015).

Jedino je kod krivičnog dela sprečavanje i ometanje dokazivanja propisano da se radnja izvršenja preduzima u odgovarajućoj „nameri“. Za ovo krivično delo se u literaturi navodi da „subjektivno obeležje bića krivičnog dela jeste umišljaj i namera da se

preduzimanjem radnje izvršenja utiče na pasivnog subjekta da davanjem lažnog iskaza ili nedavanjem iskaza utiče na ishod postupka“. (Stojanović, 2017: 972)

U krivičnopravnoj doktrini pojam namere je povezan sa ostvarenjem nekog daljeg, budućeg cilja radnje koji se nalazi izvan obeležja bića krivičnog dela. (Schultz, 1974: 139, Bačić, 1980: 255, Grupa autora, 1995: 90 i Stojanović, 2019: 104) Po pravilu, to je neka dalja posledica. Ukoliko predstava o cilju deluje kao pokretač za preduzimanje određene radnje, tada postoji namera. Može se reći da sa namerom postupa ono lice koje pod dejstvom predstave o cilju preduzima radnju da bi ostvarilo dati cilj. U suštini svaka čovekova radnja je namerna jer se svakom radnjom ide ka ostvarenju nekog cilja i u tom smislu učinilac svakog krivičnog dela postupa sa namerom. Kod pojedinih krivičnih dela, poput krivičnog dela sprečavanje i ometanje dokazivanja zakonodavac propisuje da radnja predstavlja krivično delo samo ukoliko postoji odgovarajuća namera. Tada je namera subjektivno obeležje bića krivičnog dela. U subjektivna obeležja bića krivičnog dela, osim namere spadaju još i motivi/pobude kao i umišljaj i nehat (teorija o dvostrukoj funkciji umišljaja i nehata). Namera jednako kao i motiv/pobuda predstavlja samostalnu subjektivnu kategoriju. Funkcionalno je povezana sa umišljajem, ali egzistira nezavisno od njega i utvrđuju se samo kada je u konkretnom biću posebno predviđena. U tom smislu sudska praksa stoji na stanovištu da nameru treba utvrđivati posredno, preko objektivnih okolnosti konkretnog slučaja (VSS Kž.1 811/2008). Za postojanje krivičnih dela u čije biće je uneta namera irelevantno je da li je ona u konkretnom slučaju i ostvarena. Ovo iz razloga što se namera, kao što je napred navedeno, odnosi na nešto što je izvan okvira datog nepravda. (Delić, 2016: 103-104 i 108-110) Namera može biti osnovno ili/i dopunsko obeležje bića krivičnog dela.¹² U doktrini je oduvek bilo prihvaćeno shvatanje da prisustvo namere kao obeležja bića pretpostavlja umišljaj na koji namera ostvaruje „uticaj“ tako što ga „unapređuje“ u kvalifikovani oblik krivice. (Živanović, 1937: 49, Jovanović, Đorđević, 1955: 151, Srzentić, Stajić, 1968: 151, Stojanović, 2019: 109)¹³ Razlog tome leži u činjenici da namera po svojoj prirodi intenzivira voljni element umišljaja. Kada neko čini krivično delo da bi njegovim izvršenjem ostvario određeni cilj, uvek je svestan tog dela i hoće njegovo izvršenje što znači da je pri tome isključeno pristajanje, odnosno eventualni umišljaj. U konstelaciji umišljaja i namere, namera je ta koju karakteriše projektovana instrumentalna racionalnost, jer se namera, za razliku od umišljaja koji se odnosi na obeležja bića krivičnog dela, odnosi na ostvarenje cilja koji je izvan datog nepravda, i zato njeno ostvarenje nema značaja za postojanje krivičnog dela. Budući da je namera po svojoj prirodi „dirigovana volja“ ona pojačava voljni element umišljaja – prisustvo namere implicira isključivo direktni umišljaj kao relevantni oblik krivice. (Bačić, 1980: 255) U istom smislu se izjašnjava i sudska praksa (AS u Kragujevcu Kž.2 384/2010). Navedeni zaključak se ne dovodi u pitanje ukoliko je reč o krivičnim delima kod kojih je namera u pojmovnom smislu deciderano predviđena tačnije rečeno, kod krivičnih dela u čijem zakonskom opisu stoji da se radnja izvršenja preduzima u odgovarajućoj „nameri“. U tom smislu je i stav sudske prakse da kada je u izreci presude navedeno da se radnja izvršenja

¹² Primera radi, krivično delo računarske prevare (član 301, st. 1. i 4. KZ) – osnovni oblik krivičnog dela postoji ukoliko je radnja izvršenja preduzeta u nameri pribavljanja protivpravne imovinske koristi, a lakši oblik ukoliko je preduzeta u nameri da se drugo lice ošteti.

¹³ Suprotno vid. M. Karanović (1976), „Namera kao element krivičnog dela“, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, Beograd, broj 1, 97.

preduzima u odgovarajućoj nameri time je istovremeno dat i opis postojanja direktnog umišljaja kao konstitutivnog elementa krivice (AS u Kragujevcu Kž. 674/2018).

Međutim, kod nekih krivičnih dela je propisano da se radnja izvršenja preduzima u određenom „cilju“ na primer, krivično delo trgovine ljudima (član 388, stav 1. KZ) – za razliku od teorije, sudska praksa stoji na stanovištu da je ovde reče o nameri kao subjektivnom obeležju bića (VSS Kž. 1057/2005). (Stojanović, 2017: 1110)¹⁴ Ima i krivičnih dela kod kojih zakonodavac koristi termin „radi“ nečeg na primer, krivično delo neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga (član 246, stav 1. KZ) – u literaturi se navodi da namera nije izričito uneta u zakonski opis, ali da je ona ipak neophodna kod pojedinih oblika ovog krivičnog dela (radi prodaje). (Stojanović, 2017: 796)¹⁵ Takođe, u nekim slučajevima zakonodavac koristi formulaciju da je učinilac „išao za tim“ na primer, krivična dela sitne krađe, utaje i prevare (član 210, stav 1. KZ) – teorija stoji na stanovištu da se subjektivni uslov kod ovih krivičnih dela sastoji u nameri učinioca da pribavi malu imovinsku korist. (Stojanović, 2017: 680 i Atanacković, 1981: 468) U istom smislu se izjašnjava i sudska praksa (OS u Beogradu Kž. 531/1998; Kž. 3637/2003; Kž. 3502/2006 i VKS Kzz. 50/2010). Istinu govoreći, povodom ovog pitanja se mogu naći i odluke u kojima se navodi da se „umišljaj učinioca sastoji u tome da je išao za tim“ (VSS Kž. 762/2006) – to bi značilo da namera nije predviđena kao samostalno obeležje bića i da se otuda krivično delo može učiniti kako sa direktnim, tako i sa eventualnim umišljajem. Pitanje „da li treba“, odnosno „kada treba“ uzeti da je namera subjektivno obeležja bića ukoliko ona nije neposredno i izričito propisana dodatno se komplikuje time što ima i krivičnih dela za koja se smatra da sadrže nameru kao subjektivno obeležje bića uprkos tome što ona nije ni posredno, opisno predviđena. Kao što je napred navedeno, takav slučaj je sa pojedinim delatnostima koje imaju značaj radnje izvršenja trećeg oblika krivičnog dela sprečavanje i ometanje dokazivanja (član 336, stav 3. KZ) i primera radi, krivičnim delom uvrede (član 171, stav 1. KZ).¹⁶

¹⁴ Upor. N. Delić (2016), „Neke dileme u vezi subjektivnih obeležja bića krivičnog dela trgovine ljudima“, *Pravni život*, Beograd, broj 9, 160–162.

¹⁵ Upor. N. Delić (2011) „Krivično delo neovlašćenja proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga (član 246. KZ)“, *Kaznena reakcija u Srbiji*, Prvi deo, Beograd, 174–175.

¹⁶ Budući da nije dat zakonski pojam uvrede, primenjuje se pojam koji je formiran u teoriji i sudskoj praksi, a u skladu sa kojim se pod uvredom podrazumeva izjava omalovažavanja koja je saznata od drugog lica. Radnja izvršenja krivičnog dela jeste omalovažavanje nekog lica. U sudskoj praksi je prisutan stav da subjektivno obeležje bića krivičnog dela uvrede čini umišljaj (VS u Požarevcu Kž.3 350/14). Sporno je da li je za postojanje krivičnog dela osim umišljaja potrebna i namera omalovažavanja budući da nije sadržana u zakonskom tekstu. Iako u našoj teoriji postoji shvatanje da namera ne ulazi u pojam uvrede (Lj. Lazarević, /1998/, 501) treba uzeti da se iz osnova isključena protivpravnosti koji je predviđen u stavu 4. primenom argumentum a contrario može doći do zaključka da, iako namera nije neposredno sadržana u biću krivičnog dela, ona ipak ulazi u njegov pojam, budući da je bez namere omalovažavanja teško utvrditi da li neka radnja ima uvredljiv karakter. Kako se ističe, data subjektivna usmerenost je naročito važna kada se radi o uvredljivoj izjavi koja je po svom karakteru istinita (Z. Stojanović, /2017/, 508). Na isti stav nailazimo i u jednom delu sudske praksi (VSS Kzz, 23/1998, OS u Beogradu Kž. 440/2009 i AS u Nišu Kž.1 605/2012). Međutim, Vrhovni kasacioni sud navodi da „za radnju osnovnog oblika krivičnog dela uvrede nije neophodno da sadrži nameru omalovažavanja oštećenog i stoga ne mora biti obuhvaćena izrekom presude“ (Kzz. 727/2017). Najzad ovde treba reći da ima i krivičnih dela kod kojih odsustvo odgovarajuće namere predstavlja obeležje bića, kao što je krivično delo oduzimanje tuđe stvari (član 211. stav 1. KZ) – radnja i objekt radnje su isti kao kod krivičnog dela krađe, razlika postoji jedino u pogledu odsustva namere kao subjektivnog obeležja bića – namera pribavljanja imovinske koristi ne sme da postoji. Suprotno tome, kod krivičnog dela krađe (član 203, stav 1. KZ) subjektivno obeležje bića jeste namera da se prisvajanjem tuđe pokretne stvari sebi ili drugom pribavi protivpravna imovinska korist. Ovdje namera ima dva ključna momenta: prisvajanje tuđe pokretne stvari i pribavljanje protivpravne imovinske koristi. Prisutan je stav prema kojem volja da se vlada na stvari kao subjektivni element pritežanja podrazumeva da je pritežalac spreman da postupa prema stvari prema svojoj volji. Ne traži se naročito normirana volja da se stvar

Ukoliko pažnju ponovo usmerimo na krivična dela o kojima je reč – kod kojih je predviđeno da se radnja izvršenja preduzima „da“ bi bio ostvaren odgovarajući cilj, po prirodi stvari dolazimo do pitanja da li je kod ovih krivičnih dela, kao i u prethodno razmatranim primerima, namera posredno, opisno predviđena kao subjektivno obeležje bića. Dva su moguća odgovora. Prvi, da namera jeste obeležje bića navedenih krivičnih dela i da je intencija zakonodavca bila da korišćenjem specifične nomotehnike u vidu posrednog, opisnog propisivanja na manje/više suptilan način omogućiti „fleksibilniji“ pristup prilikom tumačenja njenog krivičnogopravnog dejstva – tako da osim direktnog, podrazumeva i eventualni umišljaj. Na ovaj način bi preko njihovih subjektivnih bića u znatnoj meri bile proširene zone krivičnogopravne zaštite ovih krivičnih dela. Drugi odgovor bi bio da namera nije predviđena kao subjektivno obeležje bića već da je u pitanju ciljno opredeljena radnja izvršenja koja kao deo objektivnog neprava mora biti obuhvaćena umišljajem učinioca. To bi značilo da je na subjektivnom planu za postojanje krivičnih dela dovoljan i eventualni umišljaj. Mišljenja smo da bi trebalo prihvatiti drugi odgovor. Otuda naglašavamo da ovde nije reč o krivičnim delima koja sadrže posredno, opisno propisanu nameru kao subjektivno obeležje bića, nego o krivičnim delima koja sadrže ciljno opredeljene radnje izvršenja. To znači da je cilj integralni deo njihovo objektivnog neprava. Kao što je napred bilo navedeno, sva krivična dela o kojima je reč smatraju se dovršenim okončanjem delatnosti koja ima značaj radnje izvršenja. Za njihovo postojanje nije relevantno da li je ostvaren cilj zbog kojeg je preduzeta delatnost koja ima značaj radnje izvršenja. Eventualna realizacija datog cilja u vidu preduzimanja ili nepreduzimanja određene radnje jedino može na odgovarajući način biti uzeta u obzir prilikom odmeravanja kazne. Sledstveno rečenom, nesumnjivo je da se subjektivna bića ovih krivičnih dela iscrpljuju kroz direktni ili eventualni umišljaj koji pored ostalog, treba da obuhvati i svest o neposrednom cilju radnje izvršenja. Pri tome, kako se ističe svest o vezi mita i potrebne radnje ne podrazumeva i spremnost da ona bude realizovana. (Bačić, 1997: 324)

ZAVRŠNE NAPOMENE

Krivičnopravni aspekt borbe protiv korupcije u svakom slučaju obuhvata veći broj krivičnih dela među kojima se uslovno rečeno, po svom značaju prevashodno izdvajaju pojedina krivična dela koja pripadaju glavi krivičnih dela protiv službene dužnosti i glavi krivičnih dela protiv privrede. Kritičko razmatranje pozitivnog aspekta datih krivičnih dela po pravilu uvek vodi ka pitanju njihove perspektive. Moglo bi se reći da ovo pitanje poseban značaj ima za krivično delo zloupotrebe službenog položaja. Kada je reč o ovom krivičnom delu trebalo bi imati u vidu nekoliko mogućih rešenja: uvođenje zakonskog supsidijariteta po uzoru na rešenje koje je prihvaćeno za krivično delo zloupotrebe položaja odgovornog lica; uvođenje posebnog krivičnog dela zloupotrebe poverenja u vršenju službene dužnosti koje bi bilo u funkcionalnoj relaciji sa propisivanjem zakonskog supsidijariteta za krivično delo zloupotrebe službenog položaja; dekriminalizacija krivičnog dela zloupotrebe

poseduje ili prisvoji, dovoljno je da postoji prirodna volja. Takođe, dovoljno je da postoji generalna volja pritežaoaca da vlada nad stvari (stvarima) unutra određenog prostora. Volja da se vlada na stvari ne mora biti aktuelna, već je dovoljno da bude potencijalna. I. Vuković, „O radnji oduzimanja kod krađe (član 203. KZ)“, u: *Razvoj pravnog sistema Srbije i harmonizacija sa pravom EU – Prilozi projektu 2008, Beograd 2009, 40–41.*

službenog položaja i afirmacija posebnih krivičnih dela iz glave krivičnih dela protiv službene dužnosti naročito, krivičnog dela zloupotrebe poverenja (član 216. KZ), a što bi bilo u skladu sa uvođenjem posebnog krivičnog dela zloupotrebe poverenja u vršenju službene dužnosti i najzad, delimična dekriminalizacija krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja – intervencija zakonodavca koja bi podrazumevala sveobuhvatnu, strukturalnu i sadržinsku analizu ekstenzivno postavljene kažnjive zone ovog krivičnog dela i shodno tome, eventualno sužavanje i preciziranja sadržinskog supstrata date inkriminacije kroz uspostavljanje odgovarajućeg (potrebnog) balansa između apstrakcije i generalizacije i nužne kazuistike. Treba imati u vidu pri tome, da je perspektiva krivičnog dela zloupotrebe službenog položaja po prirodi stvari povezana i sa pitanjem da li antikoruptivnim krivičnim delima treba dodati i krivično delo nezakonitog bogaćenja. (Delić, 2018: 142-146)

Perspektivu preostalih razmatranih krivičnih dela treba posmatrati u svetlu njihovog eventualnog redakcijskog unapređenja. Kod krivičnih dela koja u svojim nazivima sadrže pojam mito, a čija objektivna nepravda obuhvataju davanje ili primanje poklona ili druge koristi potrebno je izvršiti odgovarajuće terminološko ujednačavanje tako da pojam mito, umesto pojmovi poklon ili druga korist bude integrisan u samo biće ovih krivičnih dela i shodno tome, njegovo značenje bude određeno u članu 112. KZ. Nadalje bi trebalo izvršiti terminološko korigovanje krivičnih dela kod kojih je predviđeno da značaj radnje izvršenja pored ostalog, imaju i „obećanje“ i „ponuda“. Budući da su u pitanju sadržinski veoma bliski pojmovi, neophodno je brisati pojam „ponuda“ i ostaviti pojam „obećanje“. Isto bi trebalo učiniti i kada je reč o trećem obliku krivičnog dela sprečavanje i ometanje dokazivanja (član 336, stav 3. KZ) kod kojeg zakonodavac nepotrebno koristi sinonime i predviđa da radnju izvršenja pored ostalog, predstavlja i „pomeranje“ ili „premeštanje“ predmeta koji ima značaj objekta radnje. Ovde bi takođe trebalo pojam „pokvariti“ zameniti uobičajenim krivičnopravnim pojmom „oštetiti“. Najzad, radi otklanjanja eventualnih nedoumica u vezi sadržine subjektivnog bića ovog krivičnog dela neizostavno treba izričito propisati da se svaka delatnost za koju je predviđeno da ima značaj radnje izvršenja preduzima u nameri spečavanja ili otežavanja dokazivanja.

LITERATURA

1. Atanacković, D. (1981) *Krivično pravo*, posebni deo, Beograd.
2. Babić, M., Marković, I. (2013) *Krivično pravo, posebni dio*, Banja Luka.
3. Babić, M., Marković, I. (2015) *Krivično pravo, opšti dio*, Banja Luka.
4. Bačić, F. (1980) *Krivično pravo, opći dio*, Zagreb.
5. Bačić, F. (1997) *Krivično pravo, posebni dio*, Zagreb.
6. Vuković, I. (2008) *Pokušaj krivičnog dela*, DD, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd.
7. Vuković, I. (2009) „O radnji oduzimanja kod krađe (član 203. KZ)“, u: *Razvoj pravnog sistema Srbije i harmonizacija sa pravom EU – Prilog projektu 2008*, Beograd.
8. Grupa autora, urednik Derenčinović, D. (2013) *Posebni dio kaznenog prava*, Zagreb.
9. Grupa autora, redaktor Lazarević, Lj. (1995) *Komentar Krivičnog zakona SR Srbije*, Beograd.

10. Grupa autora, redaktor Lazarević, Lj. (1995a) *Komentar Krivičnog zakona SRJ*, Beograd.
11. Grupa autora, redaktor Nikolić, M. (2007) *Rečnik srpskog jezika*, Novi Sad.
12. Grupa autora, redaktor Stajić, A. (1986) *Komentar Krivičnog zakona SFRJ*, Beograd.
13. Delić, N. (2008) *Psihologija iskaza pojedinih učesnika u krivičnom postupku*, Beograd.
14. Delić, N. (2009) *Nova rešenja opštih instituta u Krivičnom zakoniku Srbije*, Beograd.
15. Delić, N. (1/2010) „Krivična dela protiv pravosuđa u svetlu izmena i dopuna iz 2009. godine“, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Istočnom Sarajevu*, Istočno Sarajevo.
16. Delić, N. (2011) „Krivično delo neovlašćenja proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga (član 246. KZ)“, u: *Kaznena reakcija u Srbiji*, Prvi deo, Beograd.
17. Delić, N. (2012) „Osvrt na koruptivna krivična dela u Krivičnom zakoniku Republike Srbije“, *Pravo i privreda*, broj 4-6, Beograd.
18. Delić, N. (2014) *Nova rešenja u posebnom delu Krivičnog zakonika Srbije*, Beograd.
19. Delić, N. (2016) „Neke dileme u vezi subjektivnih obeležja bića krivičnog dela trgovine ljudima“, *Pravni život*, broj 9, Beograd.
20. Delić, N. (2016) „Volja i namera u srpskom krivičnom pravu“, u: *Kaznena reakcija u Srbiji*, Šesti deo, Beograd.
21. Delić, N. (2017) „Zloupotreba položaja odgovornog lica – sudska praksa i doktrinarni stavovi“, u: *Privredna krivična dela*, Beograd.
22. Delić, N. (2018) „Krivično delo zloupotreba službenog položaja (član 359. KZ) – stanje i perspektiva“, u: *Kaznena reakcija u Srbiji*, Osmi deo, Beograd.
23. Jovančević, N. (2010) „Načelo zakonitosti i krivično delo zloupotreba službenog položaja“, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, broj 1, Novi Sad.
24. Jovašević, D. (2009) *Krivična dela korupcije*, Beograd.
25. Jovašević, D., Simonović, M. (2015) „Pojam i karakteristike službenih krivičnih dela“, *Izbor sudske prakse*, broj 10, Beograd.
26. Jocić, D. (2013) „Zloupotreba službenog položaja i položaja odgovornog lica“, *Bilten Vrhovnog kasacionog suda*, broj 2, Beograd.
27. Jovanović, Ž., Đorđević, M. (1955) *Krivično pravo FNRJ – Opšti deo*, Beograd.
28. Karanović, M. (1976) „Namera kao element krivičnog dela“, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, broj 1, Beograd.
29. Lazarević, Lj. (1988) *Krivično pravo Jugoslavije, posebni deo*, Beograd.
30. Lazarević, Lj. (2006) *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srbije*, Beograd.
31. Mirković, Z. (2008) *Karađorđev zakonik*, Beograd.
32. Nikolić, D. (1991) *Krivični zakonik Knjaževine Srbije*, Niš.
33. Perović, S. (1986) *Obligaciono pravo*, Beograd.
34. Perović, Z. (2001) „Krivično delo zloupotrebe službenog položaja“, u: *Privredni kriminal i korupcija*, Beograd.
35. Srzentić, N., Stajić, A. (1980) *Krivično pravo, opšti i posebni deo*, Sarajevo.
36. Stojanović, Z. (2017) *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd.
37. Stojanović, Z. (2019) *Krivično pravo, opšti deo*, Beograd.
38. Stojanović, Z., Perić, O. (2009) *Krivično pravo, posebni deo*, Beograd.
39. Stojanović, Z., Kolarić, D. (2014) *Krivičnopravno suzbijanje organizovanog kriminaliteta, terorizma i korupcije*, Beograd.
40. Stojanović, Z., Delić, N. (2019) *Krivično pravo, posebni deo*, Beograd.

41. Schultz, H. (1974) *Einführung in den allgemeinen Teil des Strafrechts*, I, Bern.
42. Tahović, J. (1953) *Krivično pravo, posebni deo*, Beograd.
43. Tahović, J. (1957) *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd.
44. Tomanović, M. (2001) „Krivična dela primanja i dvanja mita kao oblik korupcije“, u: *Privredni kriminal i korupcija*, Beograd.
45. Ćirić, J. (2008) „Korupcija“, u: *Borba protiv organizovanog kriminaliteta u Srbiji. Od postojećeg zakonodavstva do sveobuhvatnog predloga reforme*, Beograd.
46. Ćirić, J. (2012) „Zloupotreba službenog položaja – za i protiv“, u: *Aktuelna pitanja krivičnog zakonodavstva*, Beograd.
47. Živanović, T. (1937) *Osnovi krivičnog prava, Opšti deo*, II knjiga, Beograd.
48. Škulić, M. (2015) *Organizovani kriminalitet – pojam, pojavni oblici, krivična dela i krivični postupak*, Beograd.

Sudske odluke

1. Osnovni sud u Beogradu: Kž. 2013/1991; Kž. 283/1993; Kž. 921/1994; Kž. 942/1994; Kž. 164/1995; Kž. 1494/1996; K. 401/1998; Kž. 531/1998; Kž. 1394/2000; Kž. 313/2001; Kž. 879/2003; Kž. 3637/2003; Kž. 2216/2004; Kž. 3098/2004; Kž. 903/2005; Kž. 353/2006; Kž. 1684/2006; Kž. 3331/2006; Kž. 3502/2006; Kž. 164/2007. i Kž. 440/2009.
2. Osnovni sud u Čačku: Kž. 545/2007. i Kž. 255/2008.
3. Osnovni sud u Jagodini: 6K 13/2013.
4. Osnovni sud u Valjevu: Kž.1 309/2009.
5. Osnovni sud u Nišu: Kž. 797/1976.
6. Okružni sud u Beogradu i Viši sud u Beogradu: K. 599/1996; K. 662/1997; K Po.1 71/2014. i Kž.1 95/2014.
7. Viši sud u Čačku: Kž. 113/2015.
8. Apelacioni sud u Beogradu: Kž.1 2130/2010; Kž.1 3919/2010; Kž. 522/2011; Kž. 2072/2011; Kž.1 3891/2011; Kž.1 Po.1 6/2013; Kž.1 Po.1 14/2013; Kž.1 Po.1 116/2013; Kž.1 249/2016. i Kž.1 Po.1 9/2017.
9. Apelacioni sud u Novom sadu: Kž.2 2080/2011. i Kž.1 1343/2012.
10. Apelacioni sud u Kragujevcu: Kž. 338/2010; Kž.2 384/2010; Kž. 4317/2013. i Kž. 674/2018.
11. Apelacioni sud u Nišu: Kž.1. 605/2012; Kž.1 1327/2012. i Kž.1 949/2014.
12. Vrhovni sud Srbije i Vrhovni Kasacini sud Srbije: Kž.I 246/1977; Kž. 1174/1983; Kž.I 673/1986; Kž. 1011/1988; Kž. 443/1990; Kž. 542/1994; Kž. 166/1995; Kž. 47/1996; Kž. 23/1998; Kž. 779/1999; Kž. 872/1999; Kž. 404/2000; Kzz. 26/2001; Kž. 1804/2003; Kž. 2015/2003; Kž. 977/2004; Kž. 1715/2005; Kž. 2413/2005; Kž. 352/2006; Kzz. 762/2006; Kzz. 23/2007; Kž. 1285/2007; Kž. I 816/2008; Kzz. 50/2010; Kzz. 20/2011; Kž.1 Po.1 8/2012; Kž.1 Po.1 6/2013; Kž.1 Po.1 20/2013; Kzz. 268/2014; Kzz. 1275/2014; Kzz. 366/2015; Kzz. OK. 9/2016; Kzz. 207/2016; Kzz. 260/2016; Kzz. 863/2016; Kzz. 1507/2016; Kzz. 1535/2016; Kzz.1539/2016; Kzz. 727/2017. i Kzz. 387/2018.
13. Evropski sud za ljudska prava: Livik v. Estonia, predstavka br. 12157/2005, odluka

od 25. septembra 2009. godine i Berardi and Mularoni v. San Marino, predstavka br. 24705/16 i 24818/16, odluka od 10. januara 2019. godine.

CRIMINAL-LEGAL ASPECT OF THE FIGHT AGAINST CORRUPTION

In this work, the author analyses anti-corruptive incriminations proscribed in the Criminal Code of Serbia. Those are the following criminal offences: abuse of office (article 359 CC), trading in influence (article 366 CC), receiving bribes (article 367 CC) and giving bribes (article 368 CC) – proscribed in the chapter containing criminal offences against official duty; abuse of position of the responsible person (article 227 CC), receiving bribes in commerce (article 230 CC) and giving bribes in commerce (article 231 CC) – proscribed in the chapter containing criminal offences against economy; giving bribes regarding voting (article 156 CC), violation of secrecy of voting (article 160 CC) and destruction of electoral documents (article 162 CC) – proscribed in the chapter containing criminal offences against electoral rights and obstruction and disruption of evidence (article 336 CC) – proscribed in the chapter containing criminal offences against judiciary. The central part of the work encompasses a detailed display and analysis of the basic and additional characteristics of beings of all the aforementioned criminal offences. In the given context, first the objective unlawfulness and then the subjective being of these offences are analysed. Special attention is given to important controversial questions which arise during the interpretation of certain objective and subjective characteristics of these criminal offences. The theoretical aspect of these issues is enriched in content with a number of illustrative court decisions. In the ending, certain conclusions are brought up and backed up with appropriate arguments and suggestions de lege ferenda.

KEY WORDS: *corruption anti-corruptive criminal offences, criminal offences against official duty, criminal offences against economy, criminal offences against electoral rights, criminal offences against judiciary, Criminal Code of Serbia.*